

Vestfold
FYLKESKOMMUNE

Kunnskap om å forebygge utenforskap blant ungdommer i Vestfold

En studie basert på
gruppeintervjuer,
spørreundersøkelse og
gjennomgang av
forskningslitteratur.

Forord

Fylkeskommunen har et omfattende ansvar for opplæring, spesielt på videregående nivå. Alle som har fullført grunnskole eller tilsvarende, har lovfestet rett til videregående opplæring i Norge. Fra 1. august inneværende år trådte fullføringsreformen i kraft, og med denne reformen ble det innført flere rettigheter. Blant annet skal den sikre at flere og unge og voksne fullfører videregående opplæring ved å oppnå enten studiekompetanse eller yrkeskompetanse. I tillegg til videregående opplæring har fylkeskommunen ansvar for oppfølgingstjenesten, pedagogisk-psykologisk tjeneste, Skolen for sosiale og medisinske institusjoner (SMI skolen), fagskoleforvaltning, og Vestfold og Telemark fagskole. Totalt sett har fylkeskommunen en forholdsvis bred vifte av opplæringstilbud, likevel har Vestfold en høy andel unge som står utenfor arbeid og utdanning. I kunnskapsgrunnlaget Kunnskap om Vestfold, fremkommer det at 1 av 10 unge mellom 15-29 år verken er i opplæring eller arbeid. Det finnes flere gode og differensierte tilbud og tiltak i Vestfold, rettet mot unge som står i fare for å avbryte opplæringen, eller som allerede har avbrutt opplæringen. På tross av dette er Vestfold et av fylkene i landet med høyest andel unge utenfor opplæring og arbeid. Direktør er derfor av den oppfatning at kunnskap om utenforskap i Vestfold er nødvendig, for bedre å kunne innrette tilbud og aktiviteter som hjelper våre innbyggere til å fullføre og bestå sin opplæring. Fra august 2024 fikk fylkeskommunen et utvidet ansvar som følge av fullføringsreformen og ny opplæringslov, og målet er en fullføringsgrad på 90% innen 2030. Opplæring omhandler mer enn elevens kompetanse i fag. I Kunnskapsløftet 2020 vektlegges det også at skolene skal bidra til å utvikle elevenes forståelse av demokrati, og deres evne til å bli gode medborgere, bærekraftig utvikling, samt folkehelse og livsmestring. Fylkeskommunens samfunnsoppdrag kan i lys av dette, betegnes som et viktig bidrag for at våre innbyggere skal inkluderes i opplæring og arbeid, delta i utvikling av et bærekraftig samfunn, og mestre sine egne liv.

For å styrke å styrke kunnskapen om utenforskap i videregående opplæring i Vestfold, er det derfor gjennomført en undersøkelse på området som har resultert i denne rapporten. Undersøkelsen er gjennomført ved å identifisere, dokumentere, analysere og fortolke fylkeskommunes arbeid. Arbeidet er initiert av Liv Marit Hansen, direktør for Opplæring og tannhelse. Undersøkelsen er finansiert av Vestfold fylkeskommune. Ungdommer og medarbeidere i og utenfor videregående opplæring i Vestfold fylke har deltatt i undersøkelsen. Arbeidsgruppen har bestått av:

- Gunn Hege Huslende, rådgiver KS Vestfold og Telemark
- Ellen Just Hansen, rådgiver seksjon Kommunikasjon og analyse, Vestfold fylkeskommune
- Kjetil Gunnerud Kristoffersen, rådgiver seksjon Kommunikasjon og analyse, Vestfold fylkeskommune
- Rune Kippersund, rådgiver seksjon Plan og samfunn, Vestfold fylkeskommune

- Liselotte Aune Lee, advokat seksjon Kompetanse og pedagogisk utvikling, Vestfold fylkeskommune
- Tonje Gjelstad Hareide, rådgiver seksjon Kompetanse og pedagogisk utvikling, Vestfold fylkeskommune
- Anne Gry Fadum Carlsen, rådgiver Opplæring og tannhelse, Vestfold fylkeskommune

Prosjektansvarlig for undersøkelsen har vært Anne Gry Fadum Carlsen. Forfattere av rapporten er Anne Gry F. Carlsen, Ellen Just Hansen, Tonje G. Hareide, Rune Kippersund og Liselotte A. Lee.

Tønsberg, 15.oktober 2024

Liv Marit Hansen, direktør for Opplæring og tannhelse

Innhold

Forord	1
Sammendrag	5
1 Innledning	7
Problemstilling og forskningsspørsmål.....	7
Rapportens struktur	8
2 Forskning om utenforskap i videregående opplæring	9
Å forebygge utenforskap i videregående opplæring	11
Tilhørighet	11
Opplevd trygghet, støtte og samspill	11
Tilpasset opplæring, medvirkning og praksisnær undervisning.....	12
Å identifisere elever som strever	13
Å forstå helhet og sammenheng i de unges liv	14
Overganger	14
Tiltak for unge i alderen 15-24 år utenfor utdanning og arbeid	15
Å bygge relasjoner, oppleve støtte og fleksibilitet	15
Å være deltaker i et sosialt og faglig fellesskap	16
Dialog og samarbeid.....	17
Effektive tiltak for unge i alderen 15-24 år utenfor utdanning og arbeid	17
Oppsummering.....	18
Avsluttende kommentarer	19
3 Undersøkelsesopplegg	21
Metoder og datakilder	21
Kvalitative forskningsintervju i gruppe	21
Spørreundersøkelse.....	22
4 Resultater	24
Gruppeintervjuer med medarbeidere i videregående opplæring	24
Skolemiljøet.....	26
Videregående opplæring i unges liv	27
Medvirkning	27
Helse.....	28
Forhindre frafall og tilbakeføre.....	28

Gruppeintervjuer med ungdommer i og utenfor videregående opplæring	29
Inkludering	29
Trygghet og deltagelse	30
Medvirkning	30
Variasjon og relevans i undervisningen	31
Sosiale relasjoner og vennskap	31
Av- og påkoblingsprosess	32
Fysisk skolemiljø	33
Administrasjonens rolle.....	33
Oppsummering av sentrale funn	33
Tiltak for unge i alderen 15 – 24 år utenfor utdanning og arbeid	34
Registrerte tiltak	34
Tiltakets formål.....	35
Aldersgruppe	36
Varighet	36
Faglige og sosiale aktiviteter	36
Evaluerings.....	37
Samarbeid	37
Kommentarer og innspill	38
Oppsummering.....	39
5 Drøfting av sentrale funn	40
Forebyggende arbeid for å motvirke utenforskap.....	40
6 Konklusjoner og kunnskapsbidrag	43
Referanseliste.....	46
Vedlegg	48
Vedlegg 1: Oversikt over artiklene som inngår i den litteraturgjennomgangen	48
Vedlegg 2: Oversikt over publikasjoner, land, tiltaksutforming og måling av effekt.	49
Vedlegg 3: Informasjon om forskningsprosjektet- ungdom	50
Vedlegg 3: Samtykkeerklæring	54
Vedlegg 4: Intervjuguide	55
Vedlegg 5: Elektronisk spørreundersøkelse	58
Vedlegg 6: Oversikt over iverksatte tiltak for unge i Vestfold fylke	62

Sammendrag

Denne undersøkelsen utforsker hvordan videregående opplæring i Vestfold fylkeskommune arbeider for å forebygge utenforskap blant unge i alderen 15-24 år, og kartlegger tiltak for unge som står utenfor utdanning og arbeid i Vestfold fylke. Det overordnede formålet for undersøkelsen er å styrke kunnskapen om utenforskap i videregående opplæring gjennom å identifisere, dokumentere, analysere og fortolke fylkeskommunenes arbeid for å forebygge utenforskap i videregående opplæring, samt bidra til kunnskap om iverksatte tiltak for unge i alderen 15-24 år som står utenfor utdanning og arbeid i Vestfold fylke. På bakgrunn av undersøkelsens formål er følgende overordnede problemstilling utarbeidet: Hvordan bidra til å forebygge utenforskap blant ungdommer i videregående opplæring?

Som grunnlag for analysene og drøftinger av problemstillingen er det formulert følgende forskningsspørsmål:

1. Hvordan arbeider videregående opplæring i Vestfold fylkeskommune for å forebygge utenforskap?
2. Hvilke tiltak er iverksatt for ungdom i alderen 15-24 år som står utenfor utdanning og arbeid i Vestfold fylke?
3. Hvilke tiltak for ungdom i alderen 15-24 år som står utenfor utdanning og arbeid har målt effekt?

Det er gjennomført en systematisk litteraturgjennomgang som viser at faktorer som tilhørighet, opplevd trygghet, støtte, relasjoner, samspill, tilpasset opplæring, medvirkning, praktisk og relevant undervisning og tidlig identifisering av elever som strever fremstår som viktige for å forebygge utenforskap. Overganger mellom skoletrinn og skoleslag og fra skole til arbeid er også kritiske faser i de unges liv. I tiltak for unge utenfor utdanning og arbeid tyder gjennomgangen på at arbeidet for å bygge relasjoner, å gi unge støtte og fleksibilitet, å legge til rette for å delta i både faglige og sosiale læringsfellesskap og samarbeid mellom ulike aktører er sentralt. Teknologier spiller en viktig rolle for sosial tilhørighet, men kan også være en utfordring for unge utenfor utdanning og arbeid.

I undersøkelsen trekkes det veksler på både kvalitativ og kvantitativ metode. Data samles inn gjennom gruppeintervjuer med ungdommer og medarbeidere, og gjennom en elektronisk spørreundersøkelse. Resultatene viser at relasjoner og tilhørighet trekkes frem som avgjørende for å forebygge utenforskap. Ungdommer og medarbeidere fremhever viktigheten av et trygt og inkluderende læringsmiljø, medvirkning, og tilpasset opplæring. Miljøarbeidere spiller en betydningsfull rolle i å skape et godt skolemiljø, ifølge informantene i undersøkelsen. Det et sentralt funn at forebygging av utenforskap krever en helhetlig tilnærming som inkluderer relasjoner,

vennskap, faglige utfordringer, medvirkning, og samarbeid mellom aktører i skolen og mellom skole og hjem. Det er viktig med tidlig innsats og systematisk oppfølging av elever som står i fare for å falle ut. Den elektroniske spørreundersøkelsen viser en bred vifte av tiltak for unge i alderen 15-24 år som står utenfor utdanning og arbeid. Undersøkelsen viser at både offentlig, privat og frivillig sektor er involvert i tiltak. På ansvarssiden er fylkeskommunen, kommuner og NAV de største aktørene. De fleste av tiltakene er rettet mot ungdommer i aldersgruppen 15-19 år. Når respondentene får spørsmål om tiltakets formål oppgir et flertall (77%) at formålet er å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner. 40% av respondentene krysser av for «å styrke den unges skolefaglige ferdigheter». Ingen av respondentene oppgir at det er gjennomført ekstern evaluering av tiltaket.

Undersøkelsen konkluderer med at forebygging av utenforskap er en kontinuerlig prosess som påvirkes av mange forhold. For å øke elevenes læring og trivsel, må det arbeides helhetlig. Det krever samarbeid på tvers av klasserom, videregående skoler, forvaltningsnivåer og en systematisk og helhetlig tilnærming for å skape en inkluderende praksis for ungdommer i videregående opplæring.

1 Innledning

I Vestfold er 1 av 10 unge mellom 15-29 år verken i opplæring eller arbeid (Kunnskap om Vestfold¹). Mange virksomheter i Vestfold fylke gjør en innsats for å inkludere unge i opplæring og unge som står utenfor videregående opplæring og arbeid. Det finnes ikke *en* løsning for arbeidet med å redusere ungt utenforskap. Det er mange faktorer som spiller inn for hvordan vi kan lykkes, både for den enkelte ungdom og for hvordan fylkeskommunen og andre aktører skal innrette sine tiltak. Rapporten «Samfunnsoppdrag for inkludering av flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv (Forskningsrådet, 2024)» konkluderer med at det er satt i gang mange tiltak for å redusere utenforskap i fylkene og at fylkeskommunene mangler oversikt over hva som gjøres og tiltakenes effekt.

Problemstilling og forskningsspørsmål

Denne rapporten er utarbeidet på bakgrunn av oppdrag fra Liv Marit Hansen, direktør for Opplæring og tannhelse. Det overordnede formålet for undersøkelsen er å styrke kunnskapen om utenforskap i videregående opplæring gjennom å identifisere, dokumentere, analysere og fortolke fylkeskommunenes arbeid for å forebygge utenforskap i videregående opplæring, samt bidra til kunnskap om iverksatte tiltak for unge i alderen 15-24 år som står utenfor utdanning og arbeid i Vestfold fylke. På bakgrunn av undersøkelsens formål er følgende overordnede problemstilling utarbeidet: Hvordan bidra til å forebygge utenforskap blant ungdommer i videregående opplæring?

Som grunnlag for analysene og drøftinger av problemstillingen er det formulert følgende forskningsspørsmål:

4. Hvordan arbeider videregående opplæring i Vestfold fylkeskommune for å forebygge utenforskap?
5. Hvilke tiltak er iverksatt for ungdom i alderen 15-24 år som står utenfor utdanning og arbeid i Vestfold fylke?
6. Hvilke tiltak for ungdom i alderen 15-24 år som står utenfor utdanning og arbeid har målt effekt?

I undersøkelsen knyttes begrepet *utenforskap* til det engelske begrepet NEET som dukket opp på midten av 90-tallet. NEET står for «young people who are Not in Employment, Education or Training» (Fyhn, Radlick& Sveinsdottir, 2021). NEET er et bredt begrep som beskriver populasjonen av unge

¹ For utfyllende detaljer se [Kunnskap om Vestfold - Vestfold fylkeskommune](#)

som står utenfor utdanning og arbeid, og brukes i hovedsak om aldersgruppen mellom 15-29 år. I denne rapporten knyttes utenforskap til ungdom i alderen 15-24 år som verken er i utdanning eller arbeidsliv. Når forskningsspørsmålene, og rapporten, viser til ungdommer, inkluderes hele kullet, det vil si elever, lærlinger og unge som verken er i opplæring eller utdanning. Datagrunnlaget for rapporten omfatter gruppeintervjuer med ungdommer i og utenfor videregående opplæring og medarbeidere i videregående opplæring (ledere, rådgivere, kontaktlærere, faglærere og andre yrkesgrupper). Det er også gjennomført en elektronisk spørreundersøkelse om iverksatte tiltak til ungdom i alderen 15-24 år som står utenfor utdanning og arbeid.

Rapportens struktur

I kapittel 2 omtales tidligere forskning. Som det framgår over bruker vi flere metodiske tilnærminger, og disse redegjør vi for i kapittel 3. I kapittel 4 blir sentrale funn presentert og analysert. Hvordan vi kan forstå resultatene og hvilken betydning de kan ha for fylkeskommunens arbeid for å forebygge utenforskap drøfter vi i kapittel 5. Oppsummerende konklusjoner og kunnskapsbidrag presenteres i kapittel 6.

2 Forskning om utenforskap i videregående opplæring

En systematisk litteraturgjennomgang utgjør en del av arbeidet med å finne svar på undersøkelsens problemstilling. Hensikten er å finne forskning som identifiserer faktorer (innsatsområder) som forebygger utenforskap og tiltak for unge i alderen 15-24 år som står utenfor utdanning og arbeid.

Litteraturgjennomgangen tar utgangspunkt i følgende spørsmål:

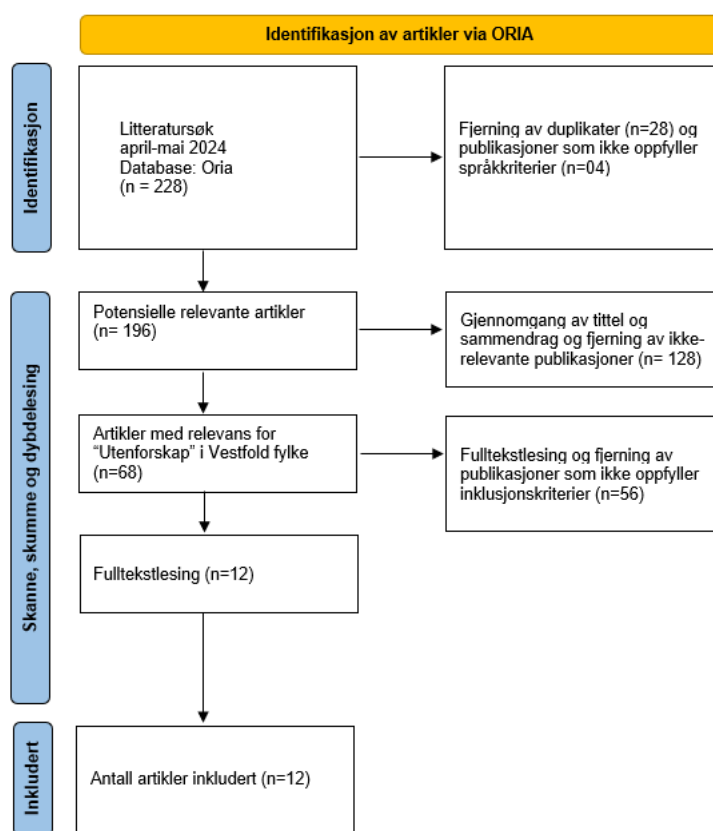
1. Hvilke faktorer er sentrale for å forebygge utenforskap i videregående opplæring for unge i alderen 15-24 år?
2. Hvilke faktorer er sentrale i tiltak som er iverksatt for unge i alderen 15-24 år utenfor utdanning og arbeid?
3. Hvilke iverksatte tiltak for unge i alderen 15-24 år utenfor utdanning og arbeid, oppgis å ha effekt?

En systematisk litteraturgjennomgang består av en kartlegging av hovedkonseptene i forskningsfeltet og oppsummere hovedfunn (Jesson mfl., 2011). Det gjennomføres systematiske søk i digitale databaser for å identifisere publiserte forskningsstudier, som analyseres og tolkes. Ny kunnskap frembringes ved å oppsummere resultatene systematisk og se resultatene i publiserte undersøkelser i sammenheng med hverandre (Carlsen, 2023). Litteraturgjennomgangen startet med å identifisere sentrale ord og begrep knyttet til utenforskap og forskningsspørsmålene. Følgende søkeord ble valgt på norsk: Dropout, skolefobi, skolefravær, skolenekt, skolevegring og utenforskap. På engelsk ble ordene NEET, school avoidance, school phobia, school refusal og self-exclusion valgt. Søkeordene ble videre kombinert med og/eller for å avgrense ytterligere. Deretter ble det gjennomført søk i ORIA, en felles portal som gir tilgang på det samlede materialet som finnes ved norske fag- og forskningsbibliotek, i tidsrommet mars- juni 2024. Følgende inklusjonskriterier ble utarbeidet i forkant av screeningen for hvilke artikler som skulle danne kunnskapsgrunnlaget:

Tabell 2.1: Inklusjonskriterier

Inklusjonskriterium	Beskrivelse
Emne	Artiklene handler om utenforskap
Kontekst	Artiklene oppsummer resultater fra empirisk forskning knyttet til utenforskap og ungdommer i alderen 15-24 år. Studien er gjennomført i Europa.
Publikasjonstype	Artikkelen er publisert i et fagfellevurdert tidsskrift.
Forskningsdesign	Artikkelen har et kvalitativ forskningsdesign eller en kombinasjon av kvalitativ og kvantitativ forskningsdesign.
Språk	Artikkelen er skrevet på norsk, svensk, dansk eller engelsk.
Tidsperiode	Studien er publisert i perioden 2021-2024.

Etter å ha fjernet dubletter og artikler som ikke oppfylte språkkriteriene, bestod utvalget av 196 artikler. Artiklenes tittel og sammendrag ble gjennomgått for å vurdere om de oppfylte de forhåndsbestemte inklusjonskriteriene. Etter vurderinger basert på tittel og sammendrag, ble til sammen 68 artikler lest i fulltekst. Under lesingen ble det klart at ytterlige 56 artikler ikke oppfylte inklusjonskriteriene. Til slutt ble 12 artikler (vedlegg 1) inkludert i analysene, og resultatene blir presentert i de neste kapitlene. Figuren nedenfor gir en oversikt over prosessen for utvelgelse av artikler.

Figur 2.1: Prosessen for utvelgelse av artikler (Moher, Liberati, Tetzlaff & Altman, 2009)

Videre presenterer vi resultatene av den systematiske litteraturgjennomgangen. Først presenteres tiltak for å forebygge utenforskap for unge i alderen 15-24 år og deretter beskrives sentrale faktorer i tiltak for unge som står utenfor utdanning og arbeid. Avslutningsvis rettes søkelyset mot effekten av tiltak. Presentasjonen er avgrenset til undersøkelser som ble inkludert gjennom det systematiske litteratursøket. Temaene og tiltakene som trekkes frem er ikke representative for alle tiltak som er

gjennomført i Europa. Resultatene som legges frem her formes av de avgrensningen vi har gjort i litteraturgjennomgangen.

Å forebygge utenforskap i videregående opplæring

Utenforskap i videregående opplæring handler i denne rapporten om fravær fra opplæring og det å avslutte videregående opplæring eller å være på vei mot det gjennom en gradvis frakoblingsprosess. Forskning påviser mange og komplekse årsaker til at det skjer, både individuelle og sosiale, enten de kan lokaliseres i eller utenfor opplæring. Artiklene som refereres nedenfor retter oppmerksomheten mot «skolebaserte beslutninger og forhold» (Lund mfl. 2024). De løfter fram prosessene som unge deltar i på skole/verksted og gjennom opplæring. Dermed kommer ungdomsperspektiver på skolelivet i forgrunnen (Lund mfl. 2024). Denne avgrensningen vurderes som hensiktsmessig, fordi dette er forhold som Vestfold fylkeskommune som skoleeier har mest innflytelse over.

Tilhørighet

Litteraturgjennomgangen viser at ungdommer opplever at vennskap er forskjellen på en meningsfull eller meningsløs sosial tilværelse og det å føle trygghet eller utrygghet i skolehverdagen. Å kjenne at man hører til, blir akseptert og har venner på skolen er avgjørende for ungdommers trivsel og tilhørighet, og et sentralt virkemiddel for å forebygge utenforskap (Lund, Fisker & Hansen, 2024; Määttä, Toiviainen & Aaltonen, 2024; Norvell Gustavsson & Jonsson, 2024; Ottosen, Goll, Wynn & Sørli, 2023; Schmid, 2021). Mangel på tilhørighet kan skape tristhet, fortvilelse, nedstemthet og av og til angst (Lund mfl., 2024; Ottosen mfl., 2023). Et klassemiljø der man føler tilhørighet gir motivasjon til å gå på skolen og engasjement for skolearbeidet, og unngår at de unge føler seg som passive deltakere i sitt eget liv (Ottosen mfl., 2023). Som en elev uttrykte det: «Hvis jeg ikke hadde hatt venner på skolen, så hadde det vært kjedelig å komme» (Schmid, 2021, s. 53). For elever som føler seg sosialt utstøtt, er en god venn beskyttelse mot utenforskap fordi man vet hvem man kan være sammen med i undervisning og friminutt (Lund mfl., 2024).

Opplevd trygghet, støtte og samspill

Å ha voksne som bryr seg og gir støtte når elever opplever at ting på skolen eller i fritiden er strevsomt, er en annen strategi som løftes frem i denne litteraturgjennomgangen. Støtte er ifølge Sommer (2021) en subjektiv opplevelse, og må tilpasses den enkelte elevs behov og kontekst. Støtte kan ifølge unge være lærere som motiverer elever til å komme på skolen, bli på skolen og delta i

læringsaktiviteter, en voksen å snakke med når hendelser i livet er krevende, eller lærere som ivaretar elevene faglig og sosialt (Dinesen, Blix & Gramstad, 2023; Schmid, 2021; Sommer, 2021). Støtte er ifølge Sommer (2021) uavhengig av gjeldende retningslinjer, systemer, tjenester, tiltak og fagpersoner. Den kan ikke løsrives fra hverdagen og sammenhenger i de unges liv, og er med på å utvide livsrommet til elever. Støtte avhenger derfor av at de voksne i skolemiljøet har kjennskap til elevene og at det er utviklet gjensidige relasjoner mellom eleven og voksne i skole (Dinesen mfl., 2023). Schmid (2021) viser til at støtte også kan innebære voksne som formidler forventninger til sosial og/eller faglig utvikling, men også å konfrontere elever med f.eks. uttalelser og væremåter når dette er nødvendig.

Videre viser litteraturgjennomgangen at god klasseledelse er avgjørende for å skape et positivt læringsmiljø og forebygge utenforskap blant elevene. Å ha tydelig struktur og kontroll på klassen fremmer ikke bare elevenes læring, men styrker også deres innsats og atferd i klasserommet (Schmid, 2021). Gjennomgangen viser også at mangelfull klasseledelse fører til utrygghet blant elevene. Ifølge Lund og kollegaer (2024) og Norvell Gustavsson og Jonsson (2024) opplever unge at ulike områder og situasjoner i skolen kan være utrygge fordi lærere ikke har kontroll på elever, kommenterer atferd i medelevers påhør eller mangler forståelse for elevers utfordringer. De understreker at lærere må være lagledere som prioritere klasseledelse og systematiske arbeid for å skape trygge relasjoner gjennom bygging av gruppens fellesnormer og kultur. Lærerens relasjonskompetanse, det vil si evner og holdninger til å bygge god relasjonskvalitet, løftes frem i artiklene som en betydningsfull kompetanse for å forebygge utenforskap (Lund mfl., 2024; Ottosen mfl., 2023; Sommer, 2021).

Tilpasset opplæring, medvirkning og praksisnær undervisning

Mye av litteraturen vi har gjennomgått peker på at utenforskap forebygges ved å tilpasse opplæringen til den enkelte elevs behov, både for faglige sterke og svake elever (Dinesen mfl., 2023; Lund mfl., 2024; Schmid, 2021). Å tilrettelegge undervisningen innebærer å ta hensyn til elevens styrker og svakheter, læringsstil og læringshastighet (Määttä mfl., 2024). For å mestre dette, er det avgjørende at lærere og andre medarbeidere i skolen har god kjennskap til den enkelte elev.

Medvirkning er, ifølge litteraturgjennomgangen, et virkemiddel for at lærere skal få innsikt i elevenes individuelle behov og oppfatninger av undervisningen i klasserommet. Ungdomsmedvirkning handler om å involvere ungdommer i beslutningsprosesser knyttet til klassens sosiale og faglige miljø og legge til rette for at elever kan formidle hva som har betydning for deres trivsel og læring (Lund mfl., 2024). Medvirkning styrker elevenes identitet, motivasjon og gir den enkelte større eierskap til aktiviteter i skolen, og skaper en «meningsfullhet», ifølge Lund mfl. (2024).

Flere undersøkelser trekker frem at utenforskap motvirkes ved at lærere legger til rette for en praktisk, interessant og relevant undervisning i klasserommet eller på andre læringsarenaer. En elev i undersøkelsen til Schmid (2021, s.52) beskriver det slik: *«Sånn som i fjor, da hadde jeg litt problemer med at jeg kom litt sent til timene. Men så satte de meg på praksis ute, og da fikk jeg jobb på [praksisbedrift]. Mandager og tirsdager hver uke i et halvt år»*. Eleven mente at dette tiltaket var avgjørende for at han fullførte vg1. Funn i undersøkelsen til Holliman, Schoon, Hurry og Waldeck (2023) viser at undervisningen i videregående opplæring kan gjøres mer praksisnær ved å øke samarbeidet mellom lærere og fag innenfor skolen, og mellom skolen og lokale arbeidsplasser i skolens nærmiljø. Gladwell og medforfattere (2022) fremhever viktigheten av å styrke ungdommens selvtillit og utvikle de unges tro på fremtiden. Unge må ha tillit til sine egne evner og ferdigheter, samt tror på egne muligheter og motivasjon til å realisere egne ambisjoner og mål (Norvell Gustavsson & Jonsson, 2024; Schmid, 2021).

Å identifisere elever som strever

Flere artikler understreker at effektive systemer og tidlig innsats for å identifisere elever som er i risiko for å avslutte videregående opplæring er betydningsfullt (Dinesen mfl., 2023; Larsen Sætre, Keles & Idsøe, 2024; Määttä mfl., 2024), samtidig som det pekes på at standardiseringer gjennom regler og prosedyrer ikke alene kan forebygge utenforskap (Lund mfl., 2024; Schmid, 2021; Sommer, 2021). Ifølge Lund med kollegaer (2024, s.11) er det viktig å være bevisst at utenforskap ofte starter med mentalt fravær. Det fysiske fraværet kommer snikende og kan karakteriseres som en prosess gjennom flere stadier. Undersøkelsen til Holliman og kollegaer (2023), som har undersøkt karriereveiledning i videregående skoler, viser at systemer for å identifisere elever med risiko for utenforskap varierer og at flere skoler ikke har et formelt system der elevinformasjon er tilgjengelig, deles og diskuteres. De viser også til at skoler og lærere har behov for mer støtte og veiledning for å identifisere elever som kan være i faresonen for utenforskap, samt at karriereveiledning må være en del av skolens helhetlige praksis for å forebygge utenforskap. Funn i undersøkelsen til Dinesen mfl. (2023) fremhever at det kan være krevende å lage oversiktlige systemer for å identifisere elever som strever i skoler med mange elever. Mindre skoler derimot har et mer gjennomskiktig miljø som gjør det lettere å få informasjon om hver enkelt elev, også om de som ikke er til stede. Det pekes på at skoler som er transparente har mer samarbeid mellom lærere og eksterne fagpersoner, og fanger opp elever som trenger oppfølging på et tidligere tidspunkt. Det er også bedre informasjonsflyt på mindre skoler.

Å forstå helhet og sammenheng i de unges liv

Flere artikler viser til at miljøfaktorer og den unges kontekst påvirker (indirekte) risikoen for utenforskap blant unge, til forskjell fra Gladwell, Popli og Tsuchia (2022), som trekker frem at kognitive evner (målt ved faglige prestasjoner) predikerer utenforskap. For eksempel understreker Schmid (2021) at foreldrenes forventninger og involvering har en effekt på den unges motivasjon til å jobbe med skolefag, mens Ottosen mfl. (2023) fremhever at læreres formidling av opplæringens mål og innhold på foreldremøter har betydning for elevens utvikling og prestasjoner. Arbeidet for å motvirke utenforskap, kan ifølge artiklene ikke løsrives fra de unges sosiale liv og de strukturelle sammenhengene elever i videregående opplæring er en del av (Dinesen mfl., 2023; Holliman mfl., 2023; Lund mfl., 2024; Schmid, 2021; Sommer, 2021). Dermed beveger man seg bort fra forestillingen om individuelt ansvar og den enkeltes evner, og retter søkelyset mot de strukturelle og sosiale faktorene som former livene til de unge. En systemrettet praksis innebærer ifølge Dinesen mfl. (2023), å innrette det forebyggende arbeidet mot delsystemene innen skolen (f.eks. elever og ansatte), samhandlingen mellom delsystemene og samhandlingen mellom skolen som organisasjon og systemene rundt. For eksempel innebærer dette at skolen jobber aktivt og systematisk for å sikre et godt læringsmiljø ved å ha gode strukturer for samarbeid mellom lærere, skoleledelse, foreldre og andre relevante aktører. Lærere og andre ansatte i videregående skoler har kjennskap til elevenes kulturelle bakgrunn, det vil si kunnskaper om settinger, de rådende verdier og normer, og arbeider kontinuerlig på tvers av miljøer (Dinesen mfl., 2023; Lund mfl., 2024). Målet er å skape en helhetlig og sammenhengende opplæring som støtter den enkelte elevs utvikling både faglig og sosialt. Systemrettet praksis kan ifølge Holliman mfl. (2023), og Dinesen mfl. (2023) bidra til bedre kommunikasjon og koordinering mellom tjenester, økt kollegialitet og forbedret støtte til både elever og ansatte i skolen, samt at effekten av arbeidet (tiltak) er langt større og varig.

Overganger

Sett i et livsløpsperspektiv går mennesker gjennom mange viktige overganger i barne- og ungdomsårene og inn i voksen alder (Holliman mfl., 2023). Overgangen mellom ungdomsskole og videregående skole og mellom opplæring i skole og opplæring i bedrift er kritiske faser i ungdommens liv. De kan være preget av store endringer både sosialt og faglig, og er ikke alltid smidig og strømlinjeformet (Dinesen mfl., 2023). For å motvirke utenforskap bør det iverksettes målrettede tiltak før og etter overgangen (Schmid, 2021; Szpakowicz, 2023). For eksempel å sørge for informasjonsutveksling mellom tjenester og forvaltningsnivåer (Dinesen mfl., 2023) og å legge til rette for god utøvelse av karriereveiledningsrollen (Holliman mfl., 2023). Denne litteraturgjennomgangen tyder imidlertid også på at overganger gir enkelte elever muligheter for positiv endring, spesielt for elever i risikozonen.

Undersøkelsen til Schmid (2021) viser at elever som har vært «bråkmakere», hatt høyt fravær og fått mange anmerkninger på grunn av bråk i ungdomsskolen, tar skolen mer seriøst og endrer atferd i videregående opplæring.

Tiltak for unge i alderen 15-24 år *utenfor* utdanning og arbeid

De neste avsnittene gjengir de sentrale faktorene som forskningslitteraturen omtaler når det gjelder tiltak for unge som står utenfor utdanning og arbeid.

Å bygge relasjoner, oppleve støtte og fleksibilitet

Å bygge gode relasjoner mellom unge og voksne er avgjørende for å skape et positivt miljø og fremme trivsel og vekst i tiltak for unge utenfor utdanning og arbeid. Artikler i litteraturgjennomgangen fremhever at god relasjonskvalitet til unge skapes ved:

- å evne å ta ungdommens perspektiv og anerkjenne den unge slik den er
- å ha god kjennskap til ungdommens utfordringer og et positivt syn på den enkeltes muligheter
- å være en den unge kan stole på og gi omsorg
- å invitere unge til aktiv involvering og samarbeid
- å formidle tiltakets regler og forventninger tydelig og klart
- å være til stede på ulike arenaer i ungdommens hverdag

Unge mennesker utenfor utdanning og arbeid uttrykker at følelsen av å bli sett og forstått er avgjørende for å mestre hverdagen de står i (Norvell Gustavsson & Jonsson, 2024). I undersøkelsen til Sommer (2021) fremhever de unge viktigheten av å møte noen som er oppriktig interessert og virkelig bryr seg. At noen bryr seg, gir retning og håp for et bedre liv:

«Jeg er ikke lenger der – på det mørke og innstengt sted. Jeg har kommet meg videre. Støtten åpnet opp for en retning og ga håp om at det er muligheter for at noe godt skal komme til å skje meg også. I fremtiden. Og det er noe annerledes å være i hverdagen med et håp for fremtiden.» (Sommer, 2021, s.337).

Litteraturgjennomgangen viser videre at kontaktpersonen ved tiltaket, den trygge hjelperelasjonen, spiller en viktig rolle for unge utenfor utdanning og arbeid. Det trekkes frem at innsatsen til medarbeidere går langt utover stillingsbeskrivelsen. Kontaktpersonen ringer og gir vennlige dytt, bistår i fastlåste situasjoner, hjelper elever med lekser, gi støtte ved flytting og følger til helsevesenet (Kljakovic, Kelly & Richardson, 2021; Määttä mfl., 2024; Norvell Gustavsson & Jonsson, 2024; Sommer, 2021). Voksne som tilrettelegger for fleksible og skreddersydde tiltak, er essensielt for unge

utenfor utdanning og arbeid. Dette innebærer å unngå en «fast track»-mentalitet og tilpasse tiltakene til ungdommenes faglige progresjon, læringsmetoder og tidsperspektiv i tiltaket (Kljakovic mfl., 2021; Määttä mfl., 2024; Norvell Gustavsson & Jonsson, 2024; Sommer, 2021). De unge må gis tid til å revurdere egen situasjon og mulighet for å ta fag eller ha en pause fra faglig arbeid, i stedet for å droppe ut (Määttä mfl., 2024; Norvell Gustavsson & Jonsson, 2024).

Å være deltaker i et sosialt og faglig fellesskap

Litteraturgjennomgangen viser at ungdommer mener at deltagelse i tiltak er bedre enn å være hjemme på dagtid (Kljakovic mfl. (2021). Å være deltaker i et sosialt fellesskap på dagtid eller ettermiddag og kveldstid, der de slipper å bekymre seg for andres meninger og kan være åpne om utfordringer de strever med i hverdagen, oppleves som positivt og meningsfylt (Kljakovic mfl., 2021; Määttä mfl., 2024; Norvell Gustavsson & Jonsson, 2024). Når de unge møtes gjennom deltagelse i tiltak, deler de erfaringer og finner gjenkjennelse i fortellingene fra andre i samme situasjon. Samtidig viser undersøkelser at de sosiale fellesskapene også kan føre til at fortiden og negative tanker får for stor plass i hverdagen. Det er derfor avgjørende at medarbeidere i tiltak for unge utenfor utdanning og arbeid evner å både anerkjenne unges erfaringer og å tone ned ungdommenes felles frustrasjoner (Määttä mfl., 2024). Funn i undersøkelsen til Määttä m.fl. (2024) viser at ungdommer har behov for noe å strekke seg etter. De trenger noen som tror på at de kan mestre, og som forventer aktiv deltagelse i felles læringsaktiviteter. Aktivitetene skal bidra til å styrke de unges handlekraft og selvtillit, slik at de gradvis kan komme tilbake til utdanning og arbeid. Læringsaktiviteter kan for eksempel være skolefaglige oppgaver, samtaler om regler i arbeidslivet og sosial ferdighetstrening. Flere av artiklene understreker viktigheten av at medarbeidere i tiltakene må balansere de unges individuelle behov og behovet for utfordringer og videre utvikling når de planlegger sosiale og faglige aktiviteter. Aktivitetsplaner og daglige rutiner spiller en viktig rolle i prosessen for å koble unge til utdanning og arbeid (Määttä mfl., 2024).

Teknologier, som for eksempel smarttelefoner, spiller en betydningsfull rolle i alle unges liv. To undersøkelser i vårt utvalg viser at teknologier kan både støtte og utfordre unge utenfor utdanning og arbeid. Szpakowicz (2023) viser til at teknologier og digital kompetanse ikke nødvendigvis forbedrer de unges livsmuligheter og sosial mobilitet, fordi de kan fungere som smertefulle påminnelser om utenforskap for unge som står utenfor (Szpakowicz, 2023). På den andre siden oppgir unge i utenforskap at regelmessig bruk av sosiale medier bidrar til å opprettholde sosiale relasjoner til jevnaldrende (Thøgersen, 2024). Det vises også til at teknologier er verktøy som kan brukes til å skaffe informasjon til hjemmearbeid, læring, ferdighetstrening, og til å oppdatere CV og

søke jobber. Szpakowicz (2023) mener at debatter om teknologier har en tendens til å fokusere for mye på spørsmål om tilgang til teknologier, motivasjon for å ta i bruk teknologi, evnen til å bruke teknologier og utfordringer ved bruk av teknologier. Søkelyset bør heller rettes mot hvordan teknologier kan bidra til å redusere ulikheter i utdanning og hvordan teknologier kan brukes til å finne nye løsninger og definisjoner på hva som er mulig for den enkelte ungdom.

Dialog og samarbeid

Litteraturen vi har gjennomgått viser at unge utenfor utdanning og arbeid er en svært mangfoldig gruppe med ulike utfordringer. Den peker på at unge utenfor utdanning og arbeid ofte må håndtere flere problemer samtidig, slik som for eksempel mangelfulle faglige ferdigheter, helseproblemer, sosial isolasjon, økonomi og andre sosiale problemer. Det konkluderes med at beslutningsaktører på lokalt og nasjonalt nivå i større grad må samarbeide om utfordringene knyttet til utenforskapets kompleksitet og faktorer som kan bidra til å opprettholde utenforskap for unge. Det understrekes også betydningen av at unge mennesker som befinner seg utenfor, får muligheten til å delta i dialoger og påvirke beslutningsprosesser. Å legge til rette for deltagelse i beslutningsprosesser kan, ifølge Määttä og kollegaer (2024), bidra til å skape en mer inkluderende praksis i utdanning og arbeidsliv og fremme de unges tilbakeføringsprosess til deltakelse i skole og arbeid.

For å bekjempe vedvarende utenforskap er det ifølge Määttä mfl. (2024) og Thøgersen (2024) svært viktig med samarbeid mellom tjenesteleverandører. Samarbeidet bør føre til at unge unngår å føle seg som en «kasteball» og unngå «*Strømlinjeformede veier til utdanning og arbeid og strammere økonomiske ordninger for å få støtte og bistand skaper trange livsrom for utsatte unge.*» (Sommer, 2021, s. 340). I en norsk undersøkelse av samarbeid mellom ulike tjenesteaktører i kommuner fant Thøgersen (2024) at kommuner med lavere andel av utenforskap, har et mer omfattende og strukturelt (formelt og uformelt) samarbeid enn kommuner med høyere andel utenforskap. Samarbeidet mellom tjenesteleverandører gjorde det lettere å (1) dele kunnskap og informasjon knyttet til enkeltsaker, tjenestene og komplekse problemstillinger og (2) bryte ned grenser mellom tjenestene (Thøgersen, 2024).

Effektive tiltak for unge i alderen 15-24 år utenfor utdanning og arbeid

Denne litteraturgjennomgangen viser at tiltak for unge i alderen 15-24 år utenfor utdanning og arbeid er rettet mot enkeltelever, mot skolen og/eller omgivelsene (vedlegg 2). De fleste tiltakene rettes mot eleven og dens omgivelser, mens tre tiltak rettes mot enkelteleven og individnivå. Det er gjennomført

få evalueringer av tiltakene og kun ett tiltak, kognitiv atferdsterapi i undersøkelsen til Larsen Sætre mfl. (2024), viser til at tiltaket er målt til å ha effekt på å forebygge utenforskap.

Oppsummering

Dette kapitlet har presentert resultatet fra forskningsstudier som omhandler utenforskap for unge i alderen 15-24 år. Hensikten med gjennomgangen var å identifisere faktorer som forebygger utenforskap blant unge i alderen 15-24 år og som er sentrale i tiltak for unge i alderen 15-24 år som står utenfor utdanning og arbeid, samt å identifisere tiltak som oppgis å ha målt effekt på utenforskap.

Sentrale faktorer for å forebygge utenforskap i videregående opplæring

Ungdommers opplevelse av tilhørighet og positive relasjoner er avgjørende for trivsel og forebygging av utenforskap. Mangel på tilhørighet kan føre til tristhet og angst. For å lykkes i arbeidet for å forebygge utenforskap er det avgjørende å tilpasse undervisningen til elevens styrker og svakheter, læringsstil og læringsprogresjon. Medvirkning er et virkemiddel for å få innsikt i elevenes individuelle behov og oppfatninger av undervisning og læringsmiljø. Litteraturgjennomgangen viser også at voksne som bryr seg og gir støtte når elever opplever utfordringer på skolen eller i fritiden, er en strategi for å forebygge utenforskap i videregående opplæring. Støtte er subjektiv og må tilpasses elevens behov og kontekst, og er uavhengig av formelle retningslinjer og systemer. God klasseledelse er avgjørende for å skape et positivt læringsmiljø og forebygge utenforskap blant elevene. Videre løftes det frem at utenforskap oftest starter med mentalt fravær, som gradvis utvikler seg til et fysisk fravær. Effektive systemer og tidlig innsats for å identifisere elever i risiko for å avslutte videregående opplæring er derfor avgjørende. Overgangen mellom ungdomsskole og videregående skole og mellom opplæring i skole og bedrift er en kritisk fase i ungdommens liv. Det anbefales å sette inn tiltak før og etter overganger. Gjennomgangen av litteratur indikerer at kognitive evner, målt ved prestasjoner i opplæringen, kan predikere utenforskap. Samtidig fremhever artiklene i vårt utvalg at miljøfaktorer og den unges kontekst påvirker risikoen for utenforskap indirekte, og arbeidet for å forebygge utenforskap må derfor ta hensyn til de unges sosiale liv og de strukturelle sammenhengene de er en del av. Kjennskap til elevens kulturelle bakgrunn, tverrfaglig samarbeid mellom fagpersoner og forvaltningsnivåer trekkes frem som avgjørende for å forebygge utenforskap.

Tiltak for unge i alderen 15-24 år utenfor utdanning og arbeid

Gode relasjoner mellom ungdom og voksne i hjelpetiltak er en suksessfaktor for å hjelpe unge med å endre en uønsket livssituasjon. God relasjonskvalitet skapes blant annet ved å ha god kjennskap til ungdommens utfordringer, være en den unge kan stole på og ha et positivt syn på den enkeltes muligheter. Undersøkelsene viser at unge mennesker utenfor utdanning og arbeid mener at følelsen av å bli sett og forstått av voksenpersoner er avgjørende for å mestre hverdagen de står i. Trygge kontaktpersoner som ringer og gir vennlige dytt er også betydningsfullt. Å legge til rette for sosiale og faglige fellesskap der unge slipper å bekymre seg for andres meninger og kan være åpne om utfordringer de strever med er ifølge undersøkelser et godt virkemiddel for å styrke og utvikle unge utenfor utdanning og arbeid. Sosiale og faglige fellesskap og skreddersydde hjelpetiltak kan være avgjørende for å finne veien ut av utenforskapet. Litteraturgjennomgangen viser at unge utenfor utdanning og arbeid er en svært mangfoldig gruppe. De har ulike styrker og utfordringer, og håndterer ofte flere utfordringer samtidig. Utfordringene løses gjennom samarbeid på tvers av ulike forvaltningsnivåer og tjenesteleverandører.

Evaluerer av tiltak

Litteraturgjennomgangen viser at det gjennomføres få evalueringer av faktorer for å forebygge utenforskap i videregående opplæring og av tiltak for unge i alderen 15-24 år utenfor utdanning og arbeid. Kun en undersøkelse viser til at tiltaket (kognitiv atferdsterapi) er målt til å ha effekt på å forebygge utenforskap.

Avsluttende kommentarer

De 12 artiklene som inngår i litteraturgjennomgangen, trekker frem at årsaker til utenforskap blant unge i alderen 15-24 år er sammensatte. Den systematiske gjennomgangen har identifisert en rekke faktorer som antas å ha betydning for å forebygge utenforskap i videregående opplæring, og som kan være egnede tiltak for at unge skal koble seg på etter en periode utenfor skole og arbeid. Et av de viktigste funnene er betydningen av det relasjonelle aspektet, både for å forebygge utenforskap blant unge, og som en beskyttende og reparerende faktor for å koble de unge på skole og arbeid etter en tid utenfor. Det er viktig for de unge å ha voksne som skjønner dem, uavhengig av den profesjonelle støtten som tilbys av ulike tjenesteytere. Videre mener vi at mangfoldet av faktorer som har betydning for arbeidet for å motvirke utenforskap indikerer viktigheten av at innsatsområder sees i sammenheng, og at ulike tjenester og forvaltningsnivåer arbeider sammen for å løse utfordringene.

Samtidig er det viktig å være oppmerksom på at hver undersøkelse har begrensninger. Denne systematiske litteraturgjennomgangen inkluderer fagfelles artikler fra én database (ORIA), den er begrenset til undersøkelser publisert mellom 2021-2024, den forutsetter at artikkelen er skrevet på engelsk eller de skandinaviske språkene og har en overvekt av kvalitative undersøkelser. På tross av disse begrensningene mener vi at kunnskapsoversikten gir verdifull innsikt i arbeidet for å forebygge utenforskap blant unge i alderen 15-24 år.

3 Undersøkelsesopplegg

Utenforskap utgjør et komplekst forskningsobjekt som kommer til syne på flere nivåer og i flere former. I denne undersøkelsen er det skolenivået og videregående opplæring som studeres. Søkelyset rettes mot medarbeidere og ungdommer i og utenfor opplæring. Kapitlet presenterer metoder og datakilder som analysene bygger på, samt gir en kort beskrivelse av analysemetoder.

Metoder og datakilder

På bakgrunn av problemstilling og forskningsspørsmål er innsamlingen av data gjennomført gjennom bruk av både kvalitativ og kvantitativ metode. Kvalitativ metode er valgt for å innhente rike beskrivelser av fenomenet «forebygging av utenforskap i videregående opplæring». Strategien fanger fenomenets nyanser og kompleksitet fra informantenes ståsted (Denzin, Lincoln, Giardina & Cannella, 2024; Kvale & Brinkmann, 2015). Bruk av kvantitativ metode er begrunnet i fenomenets kompleksitet og behovet for å få en rask oversikt over tiltak som er iverksatt for unge i alderen 15- 24 år utenfor utdanning og arbeid. Den kvantitative metoden setter søkelys på målbare data fra en større gruppe og gir breddekunnskap i hvor utbredt et fenomen er, for eksempel hvilket formål tiltakene for unge utenfor utdanning og arbeid har til hensikt å realisere (Grønmo, 2016). Før igangsettelse av undersøkelsen ble det sendt melding om behandling av personopplysninger til Kunnskapssektorens tjenesteleverandør, SIKT, samt gitt informasjon om undersøkelsen og innhentet samtykkeerklæringer fra informantene (vedlegg 3). For å besvare hvordan videregående opplæring forebygger utenforskap og hvilke tiltak som er iverksatt for unge i alderen 15-24 år utenfor utdanning og arbeid, er det samlet inn intervju- og spørreundersøkelse data.

Kvalitative forskningsintervju i gruppe

I undersøkelsen er det gjennomført kvalitative forskningsintervjuer (Kvale & Brinkmann, 2015) i gruppe, heretter kalt gruppeintervjuer, basert på lydopptak fra medarbeidere i videregående opplæring og ungdommer i alderen 15-24 år. Datagrunnlaget utgjør 14 gruppeintervjuer med totalt 67 informanter. Intervjuene varte i 45-80 min og ble gjennomført fysisk. I gruppeintervjuene med medarbeidere deltok ledere, lærere og andre yrkesgrupper og i gruppeintervjuene med ungdommene var unge i alderen 15- 24 år i og utenfor opplæring representert. Det betyr at informantene i denne undersøkelsen hadde ulik erfaring. Informantene er rekruttert via virksomheter

i videregående opplæring i Vestfold fylkeskommune. Gruppeintervjuene ble gjennomført i perioden juni- september 2024 med utgangspunkt i en semistrukturert intervjuguide (vedlegg 4).

Analyser

Alle gruppeintervjuene er transkribert med støtte i en diktafon- applikasjon. Vi har gjennomført kollektive kvalitative innholdsanalyser. Formålet for den kollektive innholdsanalysen har vært å gi rom for en kreativ analytisk prosess i arbeidsgruppen der vi utfyller og videreutvikler tolkninger og lærer av hverandre (Eggebo, 2020). Den kollektive innholdsanalysen har foregått i flere faser. I første fase har arbeidsgruppen lest gjennom intervjuene, lyttet til lydfilene og skrevet et sammendrag av samtlige intervjuer. I den neste fasen presenterte den som ledet det aktuelle intervjuet sammendraget for arbeidsgruppen, mens resten av gruppen noterer ned temaer knyttet til sammendraget. Tankene og ideene ble formidlet, men det åpnes ikke opp for kommentarer og diskusjoner. I den tredje fasen åpnes det opp for diskusjon, uenighet og forskjellige tolkninger og arbeidet for å gruppere temaene startet. I den siste fasen ble det laget en disposisjon og arbeidsplan for å sammenfatte analysene på tvers av informantenhetene og inngått avtaler for rapportering av resultat.

Spørreundersøkelse

Datainnsamlingen ble gjennomført som en elektronisk spørreundersøkelse i Microsoft Forms. Undersøkelsen ble publisert som nyhetssak på fylkeskommunens nettside og gjennom interne kommunikasjonskanaler i fylkeskommunen, samt utsendelse til kommunenes og fylkeskommunes postmottak, virksomheter i videregående opplæring, oppvekstsjef, NAV, næringsliv/bedrifter, frivillige og ideelle organisasjoner. Respondentene er trukket ut fra kommunenes, fylkeskommunens og andre organisasjoners hjemmeside i juni 2024. Til sammen ble 104 e-poster utsendt hvorav 5 kom i retur grunnet ukjent adresse (4) og permisjon fra stilling (1). Undersøkelsen er også delt på Facebook, Instagram og LinkedIn. Ved utløp av svarfristen fant arbeidsgruppen at noen aktører som vi forventet skulle svare, ikke var representert i utvalget. Vi tok derfor kontakt med organisasjoner/virksomheter for å informere om undersøkelsen. Antallet besvarelser økte dermed fra 59 til 66 respondenter. Spørsmålene i undersøkelsen (vedlegg 5) er utarbeidet på bakgrunn av den gjennomførte systematiske litteraturgjennomgangen presentert i kapittel 2. Spørreundersøkelsen ble gjennomført i perioden 21. august til den 6. september 2024. Den var åpen for alle som ville delta.

I undersøkelsen kunne respondenten gå to ulike veier avhengig av deres svar på det første spørsmål. Svarte de «ja» på at de arbeidet med tiltak rettet mot unge i utenforskap ble man ledet videre til neste spørsmål. Respondenter som svarte nei, ble ført til undersøkelsens to siste spørsmål. Spørreskjemaet inneholdt både spørsmål som skulle bevares ved avkrysning og fritekst.

Analyser

Resultatene i spørreundersøkelsen er basert på svarene fra de 66 respondentene. Samtlige svar er innhentet fra Microsoft Forms og sammenstilt i Excel. I beregning av svarfordeling har vi brukt prosentandel der det har vært relevant.

4 Resultater

Denne delen presenterer og redegjør for resultater fra den tematiske analysen av det empiriske materialet. Analysene tar utgangspunkt i undersøkelsens problemstilling, som etterspør hvordan videregående opplæring arbeider for å forebygge utenforskap. Analysen har hatt til hensikt å belyse ulike sider ved informantenes fortellinger om arbeidet for å forebygge utenforskap i videregående opplæring. Det empiriske materialet er samlet inn gjennom gruppeintervjuer med henholdsvis ungdom i alderen 15 – 24 år som går på skole eller er utenfor opplæring og arbeid og skoleledere, ledere av elevtjenesten, kontaktlærere, faglærere, fagveiledere, miljøarbeidere, elevveiledere og andre medarbeidere i videregående opplæring og ved opplæringskontor. Temaene presenteres primært på tvers av informantgrupper, men noen forskjeller mellom informantgrupper omtales også.

Resultatpresentasjonen er organisert og presentert gjennom temaer som kom frem under den tematiske analysen. Først presenteres analysene fra gruppeintervjuer med medarbeidere i videregående opplæring. Deretter kommer resultatene fra gruppeintervjuer med ungdom i alderen 15-24 år. Avslutningsvis oppsummeres sentrale funn.

Gruppeintervjuer med medarbeidere i videregående opplæring

I de følgende presenteres resultater fra analyser av gruppeintervjuer og medarbeideres fortellinger om arbeidet for å forebygge utenforskap.

Trygghet og trivsel i læringssituasjonen

Medarbeidere er opptatt av at arbeidet for å forebygge utenforskap i videregående opplæring handler om å skape og utvikle et godt læringsmiljø. Et godt læringsmiljø skapes ifølge medarbeidere av å møte ungdommer med en anerkjennende tilnærming som fokuserer på håp og fremtidige muligheter. Flere av informantene mener at et positivt menneskesyn og verdiene «åpen» og «raus» må kjennetegne de voksnes væremåte. Holdningen «alle vil hvis de kan» er ifølge en informant fundamentet i et godt læringsmiljø. I flere av gruppeintervjuene fremheves det at inkludering betyr ikke at alle skal gjøre alt likt, men at det legges til rette for individuelle behov. Samtlige informanter

understreker at et godt læringsmiljø kjennetegnes av positive relasjoner mellom elever og lærere, og mellom elever. Relasjoner antas ifølge flere medarbeidere å være nøkkelen til suksess i arbeidet for å forebygge utenforskap blant unge. Det vises til at motivasjon, trivsel og læring avhenger av god relasjonskvalitet. En lærer viser til at god relasjonskvalitet utvikles når «lærere viser seg som mennesker, ikke bare autoriteter». Lærere må tørre å dele personlige erfaringer, være tilgjengelige for elever og bruke humor i undervisning. I flere av enhetene understrekes det at ansatte må hilse på ungdommer når de møter dem, lærer navnene deres og vise interesse for det livet unge har på andre arenaer enn skolen. For å utvikle positive relasjoner mellom elever fremhever informantene bruk av samarbeidsoppgaver, praktiske oppgaver og aktiviteter utenfor klasserommet. Fellesskap i klassen og på skolen utvikles ifølge enhetene ved å arbeide kontinuerlig og systematisk med å styrke samhørighet og god relasjonskvalitet på tvers av grupperinger. Det påpekes viktigheten av å planlegge og organisere oppstarten av nytt skoleår og betydningen av å ha bli-kjent aktiviteter, som for eksempel overnattingsturer, grilling og temadager. Det presiseres av flere enheter at det er viktig med variasjon i aktiviteter for å treffe mangfoldet og ulike interesser blant elevene. På en av enhetene trekkes det frem at bli-kjent aktiviteter kan virke mot sin hensikt for elever som ikke ønsker å være i fokus eller som strever med sosiale relasjoner.

Informantene understreker at det er alltid de voksne i skolen som har ansvar for kvaliteten i relasjonen og at samarbeid mellom lærere er avgjørende for å planlegge og opprettholde et godt læringsmiljø. Det vises også til at arbeidet for å bygge relasjoner elever imellom kan være spiren til å utvikle vennskap. Å ha venner og tilhøre et fellesskap er ifølge analysen avgjørende for de unges sosiale og faglige utvikling. Vennskap skaper tilhørighet og gjør alle mindre sårbare, ifølge en av informantene. Elever må oppleve å bli savnet når de ikke er til stede. Å være tydelige og omsorgsfulle voksne er ifølge samtlige grupper avgjørende for å skape et trygt og støttende læringsmiljø i klasserommet og i skolens fellesarealer. Voksne må stoppe uønsket adferd. Voksne som stopper uønsket atferd er med på å forme elevenes adferd og holdninger på en positiv måte, påpeker flere av informantene. For å forebygge utenforskap gjennom et godt og trygt læringsmiljø må lærer, og andre ansatte, ha relasjonskompetanse, høy fagkompetanse og evne å tilpasse undervisningen til elevenes ulike faglige og sosiale nivåer.

Et annet virkemiddel for å forebygge utenforskap er ifølge analysen mestring og tilpasning av undervisning. Informantene snakker også om verdien av å variere undervisningsmetodene og sørge for at oppgavene er meningsfylte og relevante. Det vises til at praktiske oppgaver og ærlige, genuine

tilbakemeldinger hjelper elevene til å forstå og forbedre egen læring. Flere av medarbeiderne viser til at det er viktig å oppmuntre elevene til å tørre å feile og lære av sine feil og være aktiv i undervisningen.

Samtlige enheter viser til at det er lærere som skal bestemme hvor elevene skal sitte i klasserommet og hvem de skal jobbe sammen med, spesielt i starten av skoleåret. Dette bidrar til at elevene blir kjent med flere og lærer å samarbeide med ulike typer mennesker. Flere av enhetene viser til VIP-makkerordningen der elevene lærer å være kollegaer og ikke nødvendigvis bestevenner når de jobber sammen i par eller i små grupper. Informantene mener dette fremmer et profesjonelt og inkluderende miljø. En utfordring i gruppearbeid som nevnes av flere lærere er at elever ofte smetter tilbake til sine faste venner når læreren snur ryggen til, selv om de er satt i grupper med andre. Dette krever tydelig klasseledelse og at læreren er konsekvent med gruppesammensetningen. Det er også nevnt at dagens elever kanskje har mindre erfaring med å samarbeide med ulike typer mennesker, noe som krever mer systematisk arbeid fra lærernes side. Ved noen av enhetene vises det til at VIP-makkerordningen er en del av skolens systematiske arbeid for å fremme inkludering og trygghet. Lærerne bruker tid og ressurser på å sette sammen makkerparene. Det løftes frem at VIP-makkerordningen er et viktig verktøy for å sikre at alle elever føler seg inkluderte og trygge, og for å fremme samarbeid og gode relasjoner i klassen.

Klasseledelse

Flere av informantene fremhever betydningen av klasseledelse for å øke elevenes trivsel og læring i videregående opplæring. God klasseledelse beskrives i denne undersøkelsen som lærerens kompetanse i å utvikle gode vilkår for både faglig og sosial læring. Viktigheten av å ha en støttende og positiv relasjon til hver enkelt elev, ha innsikt i gruppens sosiale system, etablere kultur for læring og et læringsfelleskap i klasser løftes frem som kjennetegn på god klasseledelse. Dette i tillegg til å etablere struktur, regler og rutiner, og ha tydelige forventninger til elevenes faglige og sosiale læring og opprettholde elevenes motivasjon for læring.

Skolemiljøet

Friminutt og fritimer er en del av hverdagen i videregående opplæring og flere informanter viser til ambisjonen om at ingen ungdommer skal være alene. For å realisere ambisjonen om at alle skal ha noen å være sammen med utenom undervisning, er det iverksatt en rekke tiltak. For eksempel quiz, dans og matlaging. Enhetene forteller at de har ansatt miljøarbeidere. Informantene snakker positivt om miljøarbeideres innsats for å skape et trygt og godt skolemiljø. Det vises til at miljøarbeidere

kjenner de fleste elevene, og har både en støttefunksjon og igangsetter aktiviteter i storefri og på ettermiddager. Flere av enhetene mener at skolene skulle hatt flere miljøarbeidere. På en videregående skole forteller informantene at miljøarbeideren legger ut meldinger i Snapchat for å informere om aktiviteter som foregår på skolens fellesarenaer.

Flere av enhetene peker på at arbeidet for å utvikle et trygt og godt skolemiljø kan utfordres av for eksempel gruppemekanismer som russegrupper. Elever som ikke behersker norsk eller engelsk tilstrekkelig kan ha vanskeligheter med å forstå rutiner og systemer og falle ut av videregående opplæring og arbeid. I tillegg nevnes det at store klasser på studiespesialisering og stadig flere elever i yrkesfagsklassene kan forringe undervisningskvalitet og motvirke trygge og inkluderende miljø for elever.

Videregående opplæring i unges liv

Flere av informantene i undersøkelsen viser til at foreldre har en viktig rolle i de unges liv, og «at det er viktig å få dem med på laget». Medarbeiderne i videregående opplæring trekker frem at skolen i større grad enn gjeldende praksis bør legge til rette for et økt samarbeid mellom hjem og skole. Tiltak for å sikre en smidig overgang fra ungdomsskole til videregående skole inkluderer ifølge undersøkelsens informanter overføringsmøter, omvisninger, og samtaler før skolestart. En kontaktlærer forteller at hen inviterer alle elever til en samtale før skolestart via e-post for å trygge elever i overgangen og bygge relasjoner. Flere av enhetene forteller at de ønsker at videregående skoler skal ha et tettere samarbeid med ungdomsskoler der de kan utveksle informasjon. Analysen viser at videregående skoler samarbeider med pedagogisk psykologisk tjeneste (PPT), oppfølgingstjenesten (OT), spesialisthelsetjenesten, NAV, og kommunen når ungdommer strever og for å motvirke utenforskap. En av enhetene fremhever at det er variasjoner i kommunale aktivitetstilbud og støtteressurser, og at skolen kontinuerlig arbeider med å tilpasse seg disse forskjellene for å sikre at alle elever får den støtten de trenger og kan delta i aktiviteter utenom undervisning.

Medvirkning

Elevmedvirkning blir omtalt i flere sammenhenger, blant annet knyttet til valg av undervisnings- eller oppgaveformer, og i samarbeid om et godt klasse- og skolemiljø. Det kommenteres at medvirkning er en kilde til innsikt i hvordan elevene tenker om hvordan ulike oppgaver kan løses. Samtidig framkommer det at medarbeiderne opplever at både elever og medarbeidere mener at medvirkning

kan være vanskelig både å forstå og utøve. Det handler om hvilke forhold elevene skal kunne påvirke, og hvordan det skal legges til rette for medvirkning. Det synes å gå et skille mellom hvordan medvirkning bør skje i undervisningssituasjonen og hvordan medvirkning forstås som elevdemokrati som omfatter andre forhold enn undervisning. Det blir sagt at elever vegrer seg imot å ta på seg tillitsverv og gå inn i elevrådsarbeid, at det er en lite attraktiv posisjon å være i.

Helse

Helse, både fysisk og psykisk, blir i svært liten grad tatt opp i intervjuene. I et intervju blir det sagt at ansatte tar opp hvor viktig søvn, mat og fysisk aktivitet er for læring. Temadager er en anledning til å formidle kunnskap om dette.

Forhindre frafall og tilbakeføre

Når samtalene orienteres mot å forhindre at elever avslutter skole/opplæring, eller om å forsøke å tilbakeføre elever til vanlig undervisning, kommer det opp mange av de samme temaene som gjelder det forebyggende arbeidet. Det kommer også fram et behov for romsligere tilfang av tiltak og mer individrettet oppfølging. Tidlig innsats og systematisk oppfølging av elever med høyt fravær framheves som et tiltak for å forhindre avslutning av skole/opplæring. Om elever velger å slutte, finnes rutiner for å samarbeid med foresatte for å sikre en god overgang til arbeid eller annen aktivitet, og det skal utarbeides en plan for overgangen. Tydelige og tilstedeværende voksenpersoner som ser den enkelte i disse situasjonene eller prosessene (ulike fag, ulike settinger), omtales som betydningsfulle voksne. Samarbeid med oppfølgingstjenesten og andre instanser rundt eleven inngår i oppfølgingen. Det omfatter foreldrenes rolle som støtte og motivatorer, koordinering med kommunen, fastlege og flere.

For elever som av ulike grunner ikke går på vanlig skole, påpeker informantene at det trengs en verktøykasse som gir mange muligheter og rommer tiltak utover det man opplever at det er rom for i ordinær skole. Dette gjelder både tiltak for å fremme læring, og tiltak for at eleven skal bli en del av et læringsmiljø. Medarbeidere omtaler behovet for å kunne prøve og feile innenfor et bredt register i denne prosessen. Det omtales som ønskelig at tiltak innrettes fleksibelt og som kombinasjonsløsninger i overgangen fra tiltak utenfor opplæring til ordinær skolegang. Tiltakene kan handle om kombinasjoner av det som kan kalles «normale skoleting» og kreative løsninger som fremmer læring. Karaktersetting og vurderinger omtales som noe som kan være problematisk.

Fysiske omgivelser som i særlig grad skaper opplevelser av trygghet, omtales som en del av tilretteleggingen. En del av det å skape trygghet handler om at voksne er tilgjengelige også utenom vanlig skoletid. Det kommenteres behov for en tilstedeværelse der unge opplever at voksne lever i øyeblikket sammen med dem.

Elevenes helsemessige situasjon er en faktor når medarbeiderne snakker om tilrettelegging av individuelle tiltak i møter med elevers ulike diagnoser. I tillegg til individuell tilrettelegging skal tiltakene forsøke å sette elevene bedre i stand til å delta i sosiale aktiviteter, læringsfellesskap og bli tryggere på å være seg selv i møter med andre mennesker. Det kan handle om å gjenoppbygge tillitsfulle relasjoner etter mobbing eller andre tillitsbrudd.

Gruppeintervjuer med ungdommer i og utenfor videregående opplæring

I de følgende presenteres resultater fra analyser av gruppeintervjuer og ungdommenes fortellinger om arbeidet for å forebygge utenforskap.

Inkludering

I alle enheter er elevene opptatt av et inkluderende miljø, både i og utenfor klasserommet. Det er viktig at elevene opplever at de er sett og inkludert, og det er viktig at de har noen å være sammen med, både i opplæringen og i fritimer og i friminutt. Det er viktig å bli kjent med læreren og at læreren blir kjent med eleven. Opplevelsen av å være inkludert er viktig for trivsel og for faglig mestring. Hvordan elevene settes sammen i grupper og av hvem i opplæringsaktiviteter nevnes av flere. Arbeidet til miljøarbeidere, sosiallærer etc. er også påpekt i flere enheter. Her er det pekt på aktiviteter i fritimer og lignende, hvordan miljøarbeidere kan sette elever til oppgaver og hvordan elementer som musikk i lokalet eller bruk av sosiale medier brukes for å skape tilhørighet og trivsel.

Når elevene skal beskrive inkluderende klassemiljøer, peker de på en lett og uformell atmosfære hvor det er plass for latter, åpen kommunikasjon, og gode relasjoner mellom lærere og elever. Det er et klasserom hvor det er lov å ta sjansen på å gjøre feil og hvor det er et støttende miljø. Elevene kan snakke med læreren også uformelt, om andre ting enn opplæringen i faget. Lærere som er positive og smilende bidrar til et tryggere og mer inkluderende miljø.

Trygghet og deltagelse

Trygghet i klasserommet blir framhevet av elevene ved alle enhetene. Trygghet i klasserommet henger etter det som beskrives bl.a. sammen med god kommunikasjon mellom lærer og elever i et miljø hvor elevene opplever at de er inkludert og respektert. Trygghet i klasserommet er en viktig betingelse for at elevene opplever at de kan delta aktivt og kan ta risikoen på å gjøre feil. Elevene er opptatt av at læreren har et ansvar for at alle elever kan delta aktivt, for eksempel ved at det velges metoder hvor det er trygt for alle elever, også de som er stille eller ikke liker å stikke seg fram. Intervjuene viser at en lærer har en avgjørende rolle i å skape denne tryggheten i klasserommet. En lærer som er oppmerksom og til stede skaper trygghet og trivsel. I intervjuene beskriver elevene at lærere som er engasjerte, imøtekommende og som kan tilrettelegge for et inkluderende klasserom også er sentrale for elevenes trivsel. Elevene ønsker tydelige grenser, lærere som viser respekt for elevenes meninger og lærere som er tilgjengelige både formelt og uformelt.

Medvirkning

Ved alle enhetene er elevene opptatt av at elevenes stemmer høres slik at de har mulighet til å påvirke egen skolehverdag. Elevene mener det er viktig at innspill anerkjennes og følges opp, slik at de ser resultater av medvirkningen. Å delta i utformingen av skolehverdagen bidrar til å føle eierskap og ansvar. Elevmedvirkning er ifølge elevene viktig for å opprettholde trivsel, læring og motivasjon for læring. Noen ungdommer gir uttrykk for at de er usikre på hva medvirkning betyr.

Elevmedvirkning i opplæringen og eierskap til egen læring

Elevene viser til eksempler hvor de får være med på å bestemme regler eller hvilke typer oppgaver de ønsker å arbeide med. Det varierer hvor mye elevene får påvirke, avhengig av tema og type vurdering. Flere elever trekker frem at de savner å medvirke i undervisningen, ikke bare på tekniske aspekter som for eksempel valg av undervisnings- eller vurderingsmetoder. Elever ved flere enheter er opptatt av at det er viktig for deres læring at de kan få være med å påvirke, og at deres preferanser blir tatt hensyn til. Elevene ønsker å bli spurt om hvordan de liker å jobbe og de ønsker å kunne komme med forslag og ideer til undervisningen. De foreslår å ha åpne oppgaver og gruppearbeid hvor de kan bestemme hvordan de vil løse oppgavene. En elev påpekte betydningen av å lære noe nytt og ikke det samme hele tiden. Elever som lærer raskt, kan bli demotivert av repetisjon og mangel på utfordringer. Ungdommene mener det er viktig å legge til rette for at stille elever også medvirker. Generelt er elevene opptatt av muligheten til elevmedvirkning, særlig i opplæringen og i

sin egen skolehverdag. Elevmedvirkning framstår som en viktig faktor for motivasjon og læringsglede.

Elevmedvirkning i elevdemokratier

Medvirkning i form av elevdemokrati, elevråd og OT-råd, nevnes i noen av enhetene. Skolene har elevråd, noen har i tillegg trinnelevråd. Elevrådsarbeid gir eleven en stemme i skolehverdagen. Ungdommene kan komme med forslag og diskutere saker som angår dem. Det trekkes frem som viktig å legge til rette for at alle elever involveres i viktige temaer. Klassens time er nevnt ved en enhet som et verktøy for reell elevmedvirkning. Klassens time brukes til å diskutere temaer som elevene selv foreslår, men det er en utfordring at disse timene ofte mangler struktur og agenda. På en enhet finnes det en forslagskasse hvor elevene kan legge inn forslag anonymt. Dette gir dem en mulighet til å uttrykke sine meninger uten å måtte stå frem personlig.

Variasjon og relevans i undervisningen

Motivasjon for læring er et tema som opptar mange av elevene. Flere elever angir at de motiveres av lærere som er engasjerte og brenner for faget sitt. Lærere som varierer undervisningsmetoder, gjør undervisningen mer interessant. Relevant og praktisk undervisning gjør læringen mer meningsfull. Elevene ønsker å lære noe nytt, flere angir at de ønsker mulighet til å kunne velge arbeidsmetoder for oppgaver og/ eller få praktiske oppgaver og aktiviteter som gjør læringen mer relevant og engasjerende, jf. avsnittet over om medvirkning i undervisning. En informant foretrekker langvarige prosjekter med underveisvurderinger, som angis å gi mulighet til å planlegge sin egen tid og se framgang over tid. Flere melder at de ønsker større variasjon i opplæringen gjennom skoledagen.

Elevene beskriver en hverdag som tidvis er ensformig. Lærer gjennomgår et tema ved bruk av Power-Point, deretter jobber elevene med oppgaver, individuelt eller i gruppe. Ny time, nytt fag og tema – samme metodikk. Ungdommene mener mer variert og engasjerende opplæring, kombinert med bedre oppfølging fra lærere kan gjøre en stor forskjell for om elever dropper ut av videregående opplæring.

Sosiale relasjoner og vennskap

Sosiale relasjoner og vennskap blir i gruppeintervjuene trukket fram som en nøkkelfaktor for trivsel i skolehverdagen. Sosiale relasjoner på skolen er viktig for å være motivert til å komme på skolen, til å bli på skolen og til å komme tilbake etter fravær. Å være savnet/etterspurt på skolen betyr noe for å

komme tilbake. Elevene peker på flere skoleinitierte tiltak for relasjonsbygging. Bli kjent-aktiviteter, turer, tiltak i friminutt og fritimer gjennom året, men også gruppesammensetning i opplæringen. Informanter peker på at det er færre slike aktiviteter i vg2 og vg3. Elever som har overganger her kommer inn i etablerte relasjoner i klassen uten at det er bli kjent-aktiviteter i klassen ved starten av skoleåret. På vg2 og vg3 har også mange elever opplæring i andre klasser og grupper enn primærklassen uten at det legges til rette for «bli-kjent-aktiviteter» i disse klassene/gruppene. Aktiviteter for å bli kjent fremmer trivsel, læring og samarbeid og bidrar til et tryggere skolemiljø.

Noen elever peker på at noen har behov for rom for å trekke seg tilbake når det er nødvendig. Ikke alle trives like godt i grupper. Noen elever foretrekker mer individuell jobbing eller kan ha behov for å være alene. Fleksibilitet mellom behovet for sosialt samspill og individuell tilrettelegging kan være en god tilrettelegging.

Av- og påkoblingsprosess

Elever i flere av gruppeintervjuene peker på at frafall er en gradvis prosess. De mener at frafall kan motvirkes dersom lærere og skolepersonalet følger opp elever som står i fare for å falle ut. Lærerne bør ta kontakt med elever som holder på å falle ut faglig og/eller sosialt for å fremme faglig og sosial påkobling. Elever som sliter bør få tilbud om ekstra faglig støtte (opplæring og/eller tilrettelegging), og lærerne må bry seg om elevenes velvære. Lærere må ha kapasitet til å følge opp, slik at de kan forhindre at elever dropper ut av skolen.

Flere elever peker på at kunnskapsgapet som oppstår ved fravær fra undervisningen kan være et hinder for å komme tilbake på skolen. Denne terskelen blir høyere ved lenger fravær. Det er angitt av flere at elever som har hatt fravær må ha tilgang på stoff som er gjennomgått og/ eller få tilbud om faglig støtte for å kunne være motivert til å komme tilbake. Det er nødvendig å ikke sette for mye press på elevene og gi dem muligheten til å komme tilbake til skolen. Tilgang til støtte og tilrettelegging blir nevnt i flere av gruppeintervjuene. Elementer som blir nevnt er f.eks. makkergrupper, faglig støtte, ha mulighet til å ta opp fag eller få tilrettelagt opplæringen (f.eks. ved å ta bare programfag og deretter fellesfag). Skolen bør tilrettelegge for ulike veier til mål og gi elevene muligheten til å prøve seg i arbeid uten forpliktelser. Det er videre nevnt verdien av at eleven har én voksen å forholde seg til, og ikke flere ulike instanser. En god dialog mellom lærere, rådgivere/laget rundt, og elever blir framhevet som avgjørende for å koble elever i faresonen for frafall tilbake til skolen.

Fysisk skolemiljø

I flere av gruppeintervjuene nevnes betydningen av det fysiske skolemiljøet. Dette omfatter koselige og hjemlige omgivelser, tilgang til sosiale soner, musikk, tilgang til spill og sosiale aktiviteter og tilrettelegging av voksne for aktiviteter som bidrar til å skape sosiale relasjoner også på tvers av gruppene i opplæringen. Noen informanter angir at glassvegger skaper distraksjoner og kan være et hinder for å bevege seg på skolen fordi de blir uønsket «sett». Hierarkiske strukturer ved bord i allrom er angitt som hindre for sosial interaksjon i flere gruppeintervjuer.

Administrasjonens rolle

En åpen skoleadministrasjon er avgjørende for et godt skolemiljø. Elevene mener at administrasjonen bør være tilgjengelig for elever og villig til å lytte til deres meninger og utfordringer. Det er viktig at det er høyt under taket, slik at elevene føler seg trygge på å si fra om vanskelige ting, og at deres bekymringer blir tatt på alvor og møtt med respekt.

Oppsummering av sentrale funn

Medarbeidere

I samtlige enheter har samtale om hvordan skolene arbeider forebyggende, vært orientert mot hvordan læringsmiljøet kan kjennetegnes av trygghet og trivsel for alle. Dette innebærer en anerkjennende tilnærming som fremmer håp og fremtidige muligheter. Et hovedpoeng i analysen er at relasjoner mellom elever og lærere, samt mellom elever, er nøkkelen til suksess.

Samarbeidsoppgaver og aktiviteter utenfor klasserommet bidrar til å styrke fellesskapet. Variasjon i aktiviteter er viktig for å møte mangfoldet blant elevene. Flere enheter forteller at VIP-makkerordningen har til hensikt å fremme samarbeid og inkludering. Når medarbeidere snakker om kjennetegn på klasseledelse vises det til å legge til rette for både faglig og sosial læring. Dette inkluderer å etablere struktur, regler og rutiner, samt å ha tydelige forventninger til elevenes læring. Friminutt og fritimer skal ifølge enhetene være inkluderende. I arbeidet for å skape et trygt og godt skolemiljø har miljøarbeidere en betydningsfull rolle. De har en viktig støttefunksjon for unge og er en igangsetter av aktiviteter i storefri og etter skoletid. Det er ønskelig å tilsette flere miljøarbeidere. Videre viser analysen at medarbeidere mener at elevmedvirkning er viktig, men kan ifølge informantene være utfordrende å forstå og utøve både for elever og ansatte. Tidlig innsats og systematisk oppfølging av elever med høyt fravær er viktige tiltak for å forhindre frafall. Samarbeid

med foresatte og ulike instanser er avgjørende for å sikre en god overgang til arbeid eller annen aktivitet.

Ungdommer

Ungdommene ved alle enhetene mener et inkluderende miljø i klasserommet og på hele skolen er viktig. Trivsel fremmes når alle føler seg sett og inkludert, og har noen å være sammen med. Ungdommene mener at sosiale relasjoner på skolen er viktige for motivasjonen til å komme på skolen, bli der, og komme tilbake etter fravær. Skoleinitierte tiltak som bli kjent-aktiviteter, fremmer inkludering, trygghet, trivsel og læring. Å kjenne læreren er viktig. Trygghet i klasserommet er avgjørende for at elevene skal kunne delta aktivt og ta risikoen på å gjøre feil. Miljøarbeidere og sosiale aktiviteter spiller en viktig rolle i å skape trivsel og tilhørighet til hele skolen. Ungdommene ønsker å være aktør i utformingen av egen opplæring. De mener det er viktig at de får medvirke, at innspill anerkjennes og følges opp – og at det bidrar til eierskap og ansvar for egen situasjon. Ungdommene ønsker å medvirke mer enn de gjør i dag og mener det styrker lærelyst og læring. Elevene motiveres av engasjerte lærere som brenner for faget sitt og varierer undervisningsmetodene. De ønsker relevant og praktisk undervisning som gjør læringen meningsfull. Elevene etterlyser større variasjon i opplæringen. Elevene vil gjerne bli møtt med forventninger til eget læringspotensial, kombinert med støtte. Ungdommene snakker om frafall som en gradvis prosess som kan motvirkes ved at lærere og betydningsfulle voksne bryr seg om og følger opp elever som står i fare for å falle ut. Ungdommene mener det er vesentlig å få hjelp til faglig påkobling ved behov, f.eks. ved kort eller langt fravær.

Tiltak for unge i alderen 15 – 24 år utenfor utdanning og arbeid

Dette avsnittet oppsummerer funn fra den elektroniske spørreundersøkelsen som ble gjennomført i perioden 21.august til den 6.september 2024.

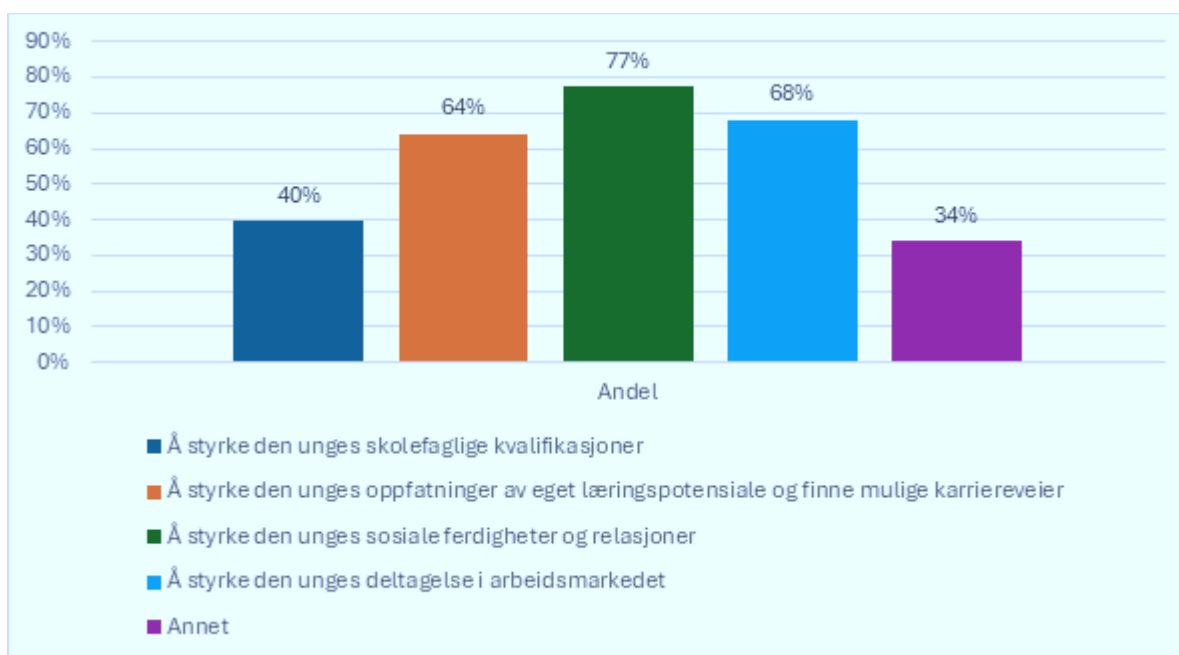
Registrerte tiltak

66 respondenter svarte på undersøkelsen. 53 respondenter svarer at de jobber i tiltaket rettet mot unge i alderen 15 til 24 år utenfor utdanning og arbeid i Vestfold fylke. I spørreundersøkelsen ble det spurt om tiltakets navn. Tiltakets navn peker i flere tilfeller på formålet. Her er både opplæring i fag, fagbrev, sommerjobb, arbeidspraksis, aktiviteter og sosialt samvær. Det viser seg at flere av tiltakene ikke har et eget navn. Respondenten har derfor valgt å legge inn navnet på den/de organisasjoner som har ansvaret for tiltaket. Overordnet gir resultatet innsikt i den brede vifte av tiltak som er rettet mot

målgruppen og aktører som er involvert på dette område. På ansvarssiden er alle tre forvaltningsnivåer representert – kommune, fylkeskommune og stat. Aktørene er imidlertid ikke bare fra offentlig sektor, her er både privat og frivillig sektor representert. De største bidragsyttere på finansieringssiden av de registrerte tiltak er Vestfold fylkeskommune (17), Vestfold kommunene (14) og NAV (11).

Tiltakets formål

I undersøkelsen ble respondentene bedt om å oppgi tiltakets formål. Respondentene kunne velge mellom fem ulike alternativer: å styrke den unges skolefaglige kvalifikasjoner, å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial, å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner, å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet og «annet». Det var mulig å krysse av flere formål.

Figur 4.1: Tiltakets formål

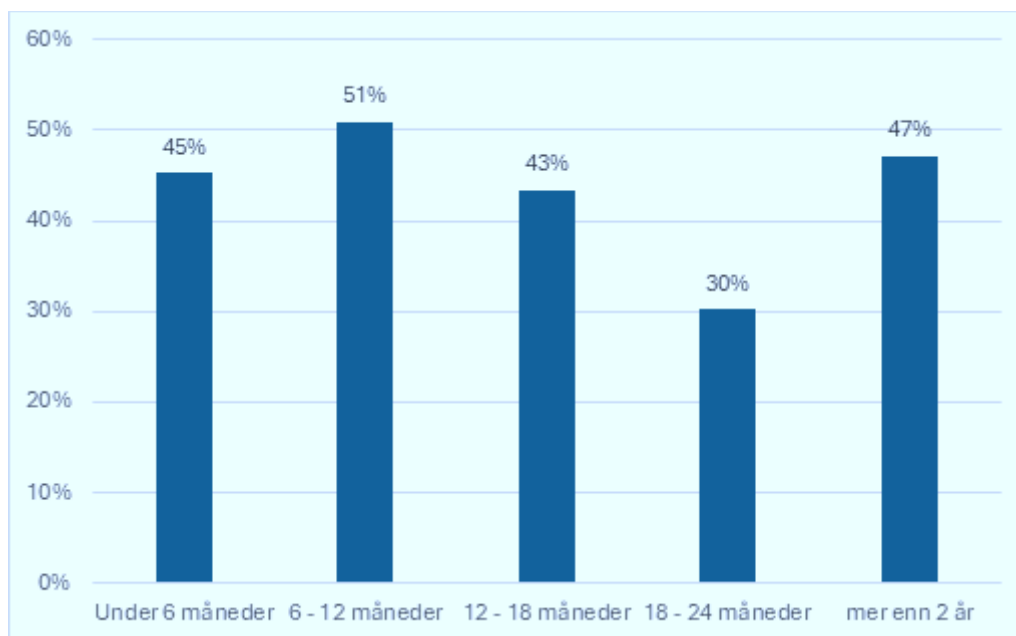
Av 53 respondenter krysser 41 av for at formålet med tiltaket er å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner. Det tilsvarer 77 prosent av alle respondentene. Videre viser fordelingen kompleksiteten av det enkelte tiltak. Tiltakene har ofte flere formål. Analysen viser at 40 prosent av respondentene krysser av for formålet «å styrke den unges skolefaglige kvalifikasjoner». Svarfordelingen viser at en stor del av de registrerte tiltakene både har et sosialt og et arbeidsmarkedsrelatert formål.

Aldersgruppe

I spørsmålet er kategoriene delt opp i alderskategoriene 15-19 år og 19-24 år. Respondentene kunne velge begge svarkategoriene. Resultatene viser at 87 prosent av de registrerte tiltak er rettet mot den yngste aldersgruppen, og at flere av tiltakene retter seg mot begge alderskategoriene.

Varighet

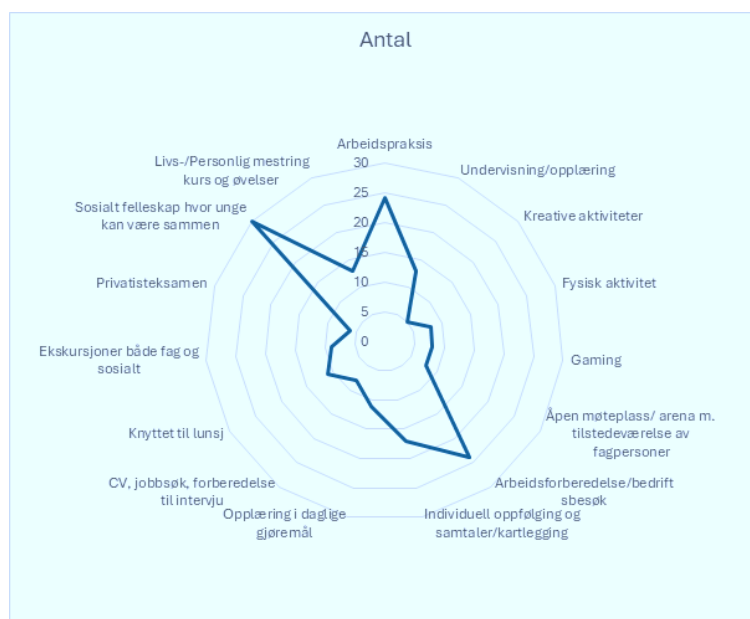
På spørsmålet om varighet krysset 51 prosent av respondentene av for 6 – 12 måneder. Også her kunne respondenten krysse av flere muligheter. Figur 4.2 viser fordeling av svar sett i forhold til varighet. Resultatet viser at et tiltak kan ha forskjellig varighet for den enkelte bruker. 47 prosent krysser av for at tiltaket har en varighet på mer enn 2 år, mens 30 prosent av respondenten setter kryss for 18 - 24 måneder.

Figur 4.2: Fordeling av tiltakenes varighet

Faglige og sosiale aktiviteter

Respondenten fikk to spørsmål knyttet til tiltakets aktiviteter, som kunne besvares i fritekst. Bruk av fritekst gir respondentene mulighet til å bruke egne ord. Det første spørsmålet handlet om sosiale aktiviteter. Det andre spørsmålet om faglige aktiviteter. Analysen viser at innspillene er detaljerte og omfangsrike. Sammenstilles og kategoriseres disse gir det følgende tematiserte oversikt som er illustrert i figur 4.3.

Figur 4.3: Tematisk oversikt over faglige og sosiale aktiviteter

Kategoriseringen viser at aktiviteter som tar utgangspunkt i et sosialt felleskap hvor unge kan være sammen og delta på sosiale aktiviteter og arrangementer er hyppig beskrevet. Hele 30 respondenter beskriver dette, hvilket er sammenfallende med funn fra tiltakets formål. Som beskrevet hadde flertallet av tiltak et formål som var rettet mot å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner. Derneft følger aktiviteter som retter seg mot arbeidspraksis (24) og arbeidsforberedelse/bedriftsbesøk (24).

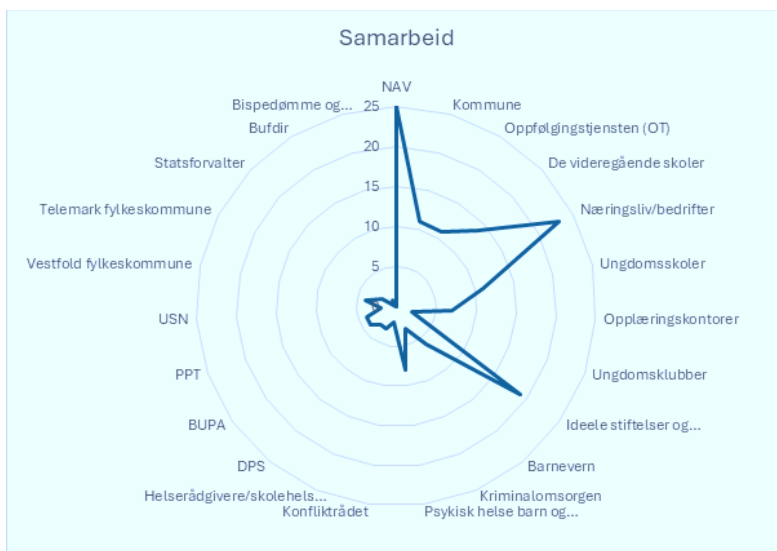
Evaluering

I undersøkelsen blir respondentene spurt om tiltaket er evaluert. 39 respondenter oppgir at tiltaket er evaluert av interne aktører og 14 respondenter viser til at tiltaket ikke er evaluert. Ingen oppgir at tiltaket er evaluert av eksterne aktører.

Samarbeid

Et gjennomgående trekk i undersøkelsen er mangfoldet og kompleksiteten av tiltak. For eksempel kan formålet med tiltaket både være å bidra til at flere ungdommer starter i arbeidspraksis samtidig som at det skal styrke den enkelte ungdom sosialt. Denne kompleksiteten gjentar seg i spørsmålet om samarbeidspartnere. Respondenten fikk i fritextfeltet mulighet til å skrive inn samarbeidspartnere. En konsekvens er at detaljgraden i innspillene varierer. En respondent beskriver f.eks. utvalgte arbeidsmarkedsbedrifter og videregående skoler mens en annen «bare» nevner «bedrifter og offentlig sektor». Analysen gir et tydelig bilde av samarbeidspartnere innenfor feltet. På

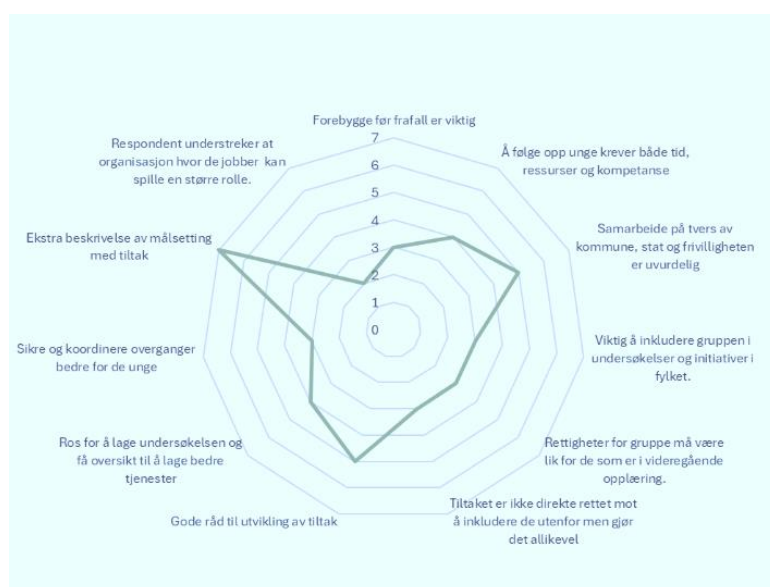
figur 4.4 kan det ses en samlet oversikt over aktørfeltet. Her kan det ses at NAV, næringsliv og bedrifter, ideelle og frivillige organisasjoner alle er viktige samarbeidspartnere. Kommunene og fylkeskommunen er også representert på samarbeidssiden, men analysen indikerer at disse i høyere grad er representert på ansvarssiden enn samarbeidssiden.

Figur 4.4: Oversikt over aktørfeltet

Kommentarer og innspill

For at respondentent skulle få mulighet til å gi et siste innspill ble undersøkelsen avsluttet med spørsmålet «Har du andre kommentarer eller innspill til arbeidet for å forebygge utenforskap?». 34 respondenter valgte å besvare spørsmålet. Innspillene er forskjellige, samtidig som de har noen overordnede fellestrekk. Figur 4.5 gir innsikt i innspillene.

Figur 4.5: Kommentarer og innspill

Figuren viser at flest respondenter valgte å beskrive tiltaket ytterligere (7 respondenter). I tillegg var det 5 respondenter som beskrev hvordan man kan utvikle tiltaket. Flere fastslår at samarbeid på tvers av kommune, stat og frivilligheten er essensielt samt at oppfølging av unge krever både tid og ressurser.

Oppsummering

I alt deltok 66 respondenter i undersøkelsen. 53 svarte at de jobber med tiltak som er rettet mot målgruppen. Oversikten over de registrerte tiltak viser bredden i feltet. Spørreundersøkelsen gir innsikt i at både offentlig, privat og frivilligsektor er involvert i tiltak som er rettet mot unge i utenforskap. På ansvarssiden er fylkeskommunen, kommunene og NAV de største aktører. Tiltakene har som oftest flere formål. 77 prosent av respondentene svarer at formålet er å styrke den unges sosiale ferdigheter. Flertallet av tiltak har som formål både å styrke de unges sosiale ferdigheter og relasjoner samtidig med at det skal bidra til deltakelse i arbeidsmarkedet. Videre viser undersøkelsen at 87 prosent av tiltakene er rettet mot aldersgruppen 15-19 år. Når det gjelder tiltakets varighet krysser respondentene av for flere kategorier. Dette kan tyde på at flere av tiltakene ikke har en fastlagt varighet. De 53 respondentene ble spurt om å beskrive aktiviteten i tiltaket.

Sammenstillingen viser at de mest omtalte aktiviteter tar utgangspunkt i å utvikle det sosiale fellesskapet for de unge. Deretter kommer aktiviteter som retter seg mot arbeidsforberedelser og arbeidspraksis. På samarbeidssiden er både NAV, bedrifter og frivilligsektor betydelige aktører. De er samarbeidspartnere som blir nevnt av flere respondenter. Kommunene og fylkeskommunen er også representert, men de er størst på ansvarssiden. Avslutningsvis kunne respondentene gi sitt innspill til undersøkelsen. Det er interessant å lese det engasjement som kommer til uttrykk i innspillene hvor en fellesnevner er ønsket om å lage gode, samkoordinerte tiltak for de unge som er utenfor.

5 Drøfting av sentrale funn

Denne rapporten har til hensikt å beskrive arbeidet for å forebygge utenforskap for ungdom i videregående opplæring, samt å gi en oversikt over tiltak for ungdommer i alderen 15-24 år som står utenfor utdanning og arbeid i Vestfold fylke. Til sammen skal dette styrke kunnskapsgrunnlaget i fylkeskommunens arbeid for å forebygge utenforskap. Utenforskap er et komplekst fenomen (Gladwell mfl., 2022; Holliman mfl., 2023; Schmid, 2021). Når informantene beskriver arbeidet for å forebygge utenforskap, trekker disse frem ulike temaer (innsatsområder). De teoretiske temaene er belyst gjennom en gjennomgang av tidligere forskning og kapitlene med empiri fra både medarbeidere og ungdommer i alderen 15-24 år i og utenfor videregående opplæring. De utgjør ikke noen uttømmende og endelig liste over temaer knyttet til utenforskap, men er slik vi ser det, sentrale innsatsområder når man skal forstå og orientere seg i dette komplekse landskapet. Hovedtemaene som kommer frem er: relasjoner, vennskap, faglige forventninger og utfordringer, medvirkning, miljøarbeideres sentrale rolle, miljøskapende aktiviteter, samarbeid, identifisering av vansker, oppfølging og fleksibilitet i av- og påkoblingsprosesser.

Forebyggende arbeid for å motvirke utenforskap

Et sentralt funn i undersøkelsen er at god relasjonell kvalitet mellom elever og lærere, samt mellom elever, er viktig for et trygt og inkluderende miljø. Dette er sammenfallende med tidligere undersøkelser (Dinesen mfl., 2023; Schmid, 2021; Sommer, 2021). Positive relasjoner mellom elever og voksne gir lærere støtte til og mulighet for å motivere elever til å delta aktivt i læringsarbeidet, og gir elevene en trygg voksenperson å snakke med når livet er krevende. At relasjoner og sosiale ferdigheter er betydningsfullt støttes også av funn knyttet til spørreundersøkelsen. Hele 77 % viser til at tiltakets formål er å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner. En forutsetning for å lykkes er at lærere og andre ansatte har god relasjonskompetanse og kontinuerlig arbeider for å fremme et inkluderende miljø (Lund mfl., 2024; Ottosen mfl., 2023; Sommer, 2021). Et betydningsfullt funn i denne undersøkelsen er at ungdommer opplever at arbeidet for å utvikle et trygt og godt læringsmiljø avtar i vg2 og vg3. Ungdommene mener at et styrket systematisk arbeid, gjennom hele opplæringen, med å utvikle et skolemiljø hvor det oppleves trygt og godt å delta aktivt vil kunne motvirke utenforskap. Dette er i tråd med tidligere undersøkelser som understreker betydningen av det systematiske arbeidet for å utvikle fellesnormer og kultur blant ungdom (Dinesen mfl., 2023). På flere av enhetene fremhever både medarbeidere og ungdommer bruken av VIP-makker-skap for å bli

kjent med alle i klassen. Voksenstyrte sammensetninger av grupper for å fremme trivsel og læring underbygges i forskningslitteraturen (Lund mfl., 2024).

Samtlige enheter, både enheter av unge og medarbeidere, trekker frem viktigheten av å ikke være alene ufrivillig. Å være alene ufrivillig knyttes av informantene både til manglende vennskap på skolen og manglende emosjonell tilknytning til medelever. Dette er sammenfallende med tidligere forskning der f.eks. en ungdom uttrykker at «hvis jeg ikke hadde hatt venner på skolen, så hadde det vært kjedelig å komme» (Schmid, 2021, s. 53). Funnene viser at et klassemiljø der den enkelte ungdom føler tilhørighet gir motivasjon til å gå på skolen og engasjement for skolearbeidet. Tilhørighet og vennskap mellom elever legger dermed til rette for at de unge blir aktive deltakere i sitt eget liv (Ottosen mfl., 2023). Flere ungdommer i denne undersøkelsen formidler at de har tro på egne muligheter, og uttrykker at de er motiverte til å realisere egne ambisjoner og mål. Samtidig forteller ungdommene at de ønsker at lærere i større grad enn dagens praksis skal ha forventninger til elevers innsats og skolefaglig læring, og gi den enkelte elev større faglige utfordringer. Dette speiles ikke i like stor grad i den elektroniske spørreundersøkelsen. Her oppgir 40 % av respondentene at tiltaket har til hensikt å styrke ungdommens skolefaglige kvalifikasjoner. Dette er overraskende sett i forhold til at 87 % av tiltakene er rettet mot ungdom i alderen 15-19 år. For å tilpasse opplæringen til mangfoldet av ungdommer er det en forutsetning at lærere har kjennskap til den enkelte elev, høy faglig kompetanse og kjennskap til ulike læringsstiler (Dinesen mfl., 2023; Lund mfl., 2024; Schmid, 2021).

Undersøkelsen viser at både ungdommer og medarbeidere opplever at begrepet medvirkning er uklart og vanskelig å forstå. Denne usikkerheten kan handle om hvilke forhold elevene skal kunne påvirke, og hvordan elevene skal arbeide med medvirkning. Det synes å gå et skille mellom hvordan medvirkning forstås i undervisningssituasjonen og hvordan medvirkning forstås som elevdemokrati. I forskningslitteraturen kommer det frem at medvirkning styrker elevenes identitet, motivasjon og gir den enkelte større eierskap til aktiviteter i skolen, og skaper en «meningsfullhet». Medvirkning bidrar til å motvirke utenforskap fordi det styrker den enkeltes læring og utvikling, og legger til rette for aktiv deltagelse i elevdemokratiet (Lund mfl., 2024).

Det er dermed viktig at ungdom og medarbeidere har en felles kunnskapsbase og en delt forståelse. Videre forteller ungdommene mye om hvordan det å få påvirke og medvirke i sin egen hverdag gir motivasjon, styrker læring og gir eierskap til og ansvar for egen situasjon. Det er også et funn at elever forteller at ungdom vegrer seg imot å ta på seg tillitsverv og gå inn i elevrådsarbeid.

Videre er det et sentralt funn at medarbeidere og ungdom opplever miljøarbeidere som en betydningsfull ressurs for å utvikle et trygt skolemiljø. Ungdommene i undersøkelsen beskriver

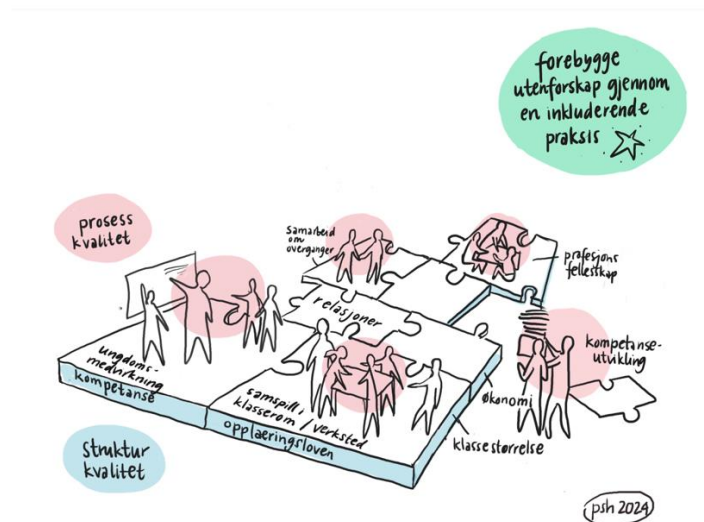
miljøarbeidere som trygge voksne som ser og bryr seg om den enkelte ungdom. Dinesen mfl. (2023) viser til at det er viktig at de voksne i skolemiljøet har kjennskap til elevene og legger til rette for aktiviteter på uformelle sosiale samhandlingsarenaer, slik miljøarbeidere fremheves å gjøre i denne undersøkelsen.

Videre mener flere medarbeidere i videregående opplæring at skole-hjem samarbeid er svært viktig og understreker at dette er en ubenyttet ressurs. Flere forskningsstudier viser til at samhandlingen mellom skolen og systemene rundt skolen er et betydningsfullt virkemiddel for å redusere utenforskap (Dinesen mfl., 2023; Holliman mfl., 2023; Larsen Sætre mfl., 2024). Et sterkere bånd mellom hjem og skole bidrar til en mer helhetlig og sammenhengende opplæring for elever som står i fare for å koble seg av det faglige og sosiale fellesskapet i skolen (Dinesen mfl., 2023). Flere av medarbeiderne viser til at sterkere samarbeidsrelasjoner mellom ungdomsskoler og videregående skoler i overganger er å foretrekke. Det er spesielt ønskelig med en arena der man kan utveksle informasjon om enkeltelever. At samarbeid oppleves som viktig kommer også frem i spørreundersøkelsen. Respondentene trekker frem at samarbeidet på tvers av kommuner, stat og frivillig sektor er essensielt, og viser til det mangfoldige og komplekse landskapet som tiltak rettet mot unge i utenforskap er en del av. Dette er sammenfallende med litteraturgjennomgangen som understreker viktigheten av å innrette arbeidet for å forebygge utenforskap mot delsystemene i skolen, samhandling mellom delsystemene og samhandlingen mellom skolen og systemene rundt skolen (Dinesen mfl., 2023).

Under samtlige gruppeintervjuer understreker informantene at det er vesentlig å legge til rette for en tett individuell oppfølging av unge når de strever med faglig og/eller sosial læring. Det kan synes som om ungdommene i sterkere grad enn de voksne informantene kobler faglige utfordringer og faglig avkobling med potensialet for et fremtidig utenforskap. Å gi hjelp og støtte i vanskelige perioder, og legge til rette for fleksible opplæringsløp, trekkes frem av flere ungdommer i og utenfor opplæring. Dette er ifølge tidligere undersøkelser fundamentet i arbeidet for å forebygge utenforskap (Määttä mfl., 2024). Å være faglig å jour og sosialt involvert er avgjørende når unge står i fare for å falle ut av videregående opplæring eller skal komme tilbake etter fraværsperioder (Lund mfl., 2024). Lund mfl. (2024) understreker at utenforskap er en prosess gjennom flere stadier. Det starter ofte med mentalt fravær og deretter kommer det fysiske fraværet snikende og øker gradvis i omfang (Lund mfl., 2024, s.11). Det er derfor betydningsfullt med gode rutiner for tidlig identifisering av både fravær og faglig- og sosial læring (Määttä mfl., 2024). Dessverre er det ifølge Dinesen mfl. (2023) krevende å lage gode systemer for å identifisere elever som strever generelt og spesielt på skoler med mange elever.

6 Konklusjoner og kunnskapsbidrag

Basert på det tilfanget vi har av kunnskap om hvilke elementer som virker inn på arbeidet for å forebygge utenforskap, og med utgangspunkt i de empiriske resultatene fra denne undersøkelsen, mener vi at undersøkelsen gir grunnlag for å konkludere med at forebygging av utenforskap er en kontinuerlig prosess som påvirkes av mange forhold og som må være en integrert del av det daglige virke i videregående opplæring. For å øke ungdommens læring og trivsel er det viktig å arbeide helhetlig og se ulike faktorer (innsatsområder) i sammenheng. Laget rundt ungdommen må utvikle «evnen til å se det store bildet og forstå sammenhenger i systemet, i stedet for å sette søkelys på enkle årsak-virkning-kjeder, og tillate å studere kontinuerlige prosesser fremfor enkeltstående øyeblikksbilder» (Stoll & Kools, 2017, s. 17). Hvert innsatsområde påvirker andre deler av systemet, og dermed hele systemet i videregående opplæring. For eksempel kan klassestørrelse eller rutiner for tidlig identifisering av elever som strever faglig og/eller sosialt, påvirke lærerens arbeid for å bygge god relasjonskvalitet og faglig tilrettelegging for enkeltelever, og hele skolemiljøet på en skole. Dermed mener vi at kvalitetsutvikling i det forebyggende arbeidet i videregående opplæring må romme flere dimensjoner: sammenhengen mellom *det vi ønsker å oppnå* (resultat), *det vi gjør* (prosess), og *ytre rammefaktorer* (struktur). Med denne helhetlige tilnærmingen og brede forståelsen kan undersøkelsens funn kan illustreres på følgende måte:

Figur 6.1: Kvalitetsbegrepet elementer (Anne Gry Fadum Carlsen og Pernilla Hjermann, 2024).

Puslespillbrikkene representerer ulike innsatsområder (systemdeler) i form av opplæringssituasjonen (klasserom/verksted), skolen som helhet, omgivelsene rundt skolen og enkelte temaer som går på tvers av disse slik som for eksempel relasjoner og medvirkning. Gjennom å integrere og sammensmelte undersøkelsens funn blir aktører i videregående opplæring bevisst de mange systemdelene som kan være gjemt for oppmerksomheten, bringe dem opp til overflaten og

underlegge dem for granskning (Senge, 2006). Dermed kan det bli større samsvar mellom det aktører uttrykker man bør gjøre og det man faktisk gjør for å forebygge utenforskap blant unge i alderen 15-24 år. Ved å anvende et systemteoretisk blikk mener vi at forebygging av utenforskap må være et langsiktig og helhetlig arbeid som bidrar til at innsatsområdene utvikles samtidig som områdene kobles tettere sammen. Ut fra funnene og denne tilnærmingen kan et systematisk arbeid med f.eks. relasjoner i sentrum bidra til en mer inkluderende praksis og et bedre grunnlag for å fremme samarbeid mellom aktører i det enkelte klasserom/verksted, på den enkelte skole, mellom virksomheter og på tvers av kommuner, fylkeskommune og andre aktører som har forskjellige roller i kvalitetsutviklingen og det forebyggende utenforskaps-arbeidet i videregående opplæring.

Videre arbeid i organisasjonen må hente støtte i eksisterende forskning, teori og ungdommers og voksnes erfaringer, som brukere og ansatte. Funnene må omsettes, tydeliggjøres og konkretiseres slik at de blir mulige å implementere i praksiskonteksten (klasserom/verksted, skoler, fylkesadministrasjon osv.). Aktørene må ha en delt visjon og målsettinger for arbeidet. Visjon og mål må bli en del av organisasjonens og omgivelsenes delte praksisutøvelse. Prosesser for å motvirke utenforskap tar tid (Määttä mfl., 2024), de må ledes (Holliman mfl., 2023) og medarbeidere må trene og støttes for å oppnå resultater (Schmid, 2021). Ledere i videregående opplæring må forstå systemet de er en del av, menneskene som arbeider der, og de eksterne påvirkningene fra andre systemer (Dinesen mfl., 2023). De må sørge for at systemets aktører får hjelp og støtte til å gjennomføre tiltak for å fremme inkludering og forebygge utenforskap og til å koble på ungdommer som står utenfor utdanning og arbeid. På denne måten aktiviseres kraften i systemet og kan bidra til økt innsatsvilje for å redusere utenforskap blant unge i Vestfold fylke.

I rapporten har vi hatt søkelyset rettet mot utenforskap i videregående opplæring, og har innhentet detaljerte beskrivelser av arbeidet for å forebygge utenforskap i videregående opplæring. Dermed er det utelukkende ungdommer og medarbeidere fra videregående opplæring som har fått komme til orde her. Utenforskap er som understreket flere ganger i denne rapporten et komplekst fenomen som ikke kun omhandler delsystemet videregående opplæring. Det vil derfor være viktig å innhente kunnskap om forebyggende arbeid i andre delsystemer (f.eks. kommuner og næringsliv/bedrifter), slik at det kan skapes en felles forståelse av nåsituasjonen og helhet og sammenheng i arbeidet for å forebygge utenforskap for unge i alderen 15-24 år. Undersøkelsen viser også at det gjennomføres få eksterne evaluering av iverksatte tiltak for ungdommer utenfor utdanning og arbeid. Evaluering av igangsatte tiltak gjennomføres oftest internt ved at brukere av tiltaket eller medarbeidere evaluerer

tiltakets effekt. Dette kan føre til subjektive mål og feilkilder ved tolkning av effekter, og indikerer et behov for å bruke ekstern og systematisk evaluering og forskning knyttet til utenforskapet i videregående opplæring.

Referanseliste

- Carlsen, A. G. F. (2023). *Strategisk ledelse i fylkeskommunen : en studie av lederes fortellinger og strategiske handlinger ved gjennomføring av strategiske planer* Institutt for lærerutdanning og skoleforskning, Det utdanningsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo, Oslo.
- Denzin, N. K., Lincoln, Y. S., Giardina, M. D. & Cannella, G. S. (2024). *The SAGE handbook of qualitative research* (Sixth Edition. utg.). Los Angeles, California: Sage.
- Dinesen, T. Å., Blix, B. H. & Gramstad, A. (2023). Professional strategies in upper secondary school dropout management among youth in the Sami areas of Norway: a focus group study. <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/22423982.2023.2198112>
- Eggebø, H. (2020). Kollektiv kvalitativ analyse. *Collective qualitative analysis*, 4(2), 106-122. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2020-02-03>
- Fyhn, T., Radlick, R. & Sveinsdottir, V. (2021). Unge som står utenfor arbeid, opplæring og utdanning (NEET). En analyse av unge i NEET-kategorien. I: NORCE Helse.
- Gladwell, D., Popli, G. & Tsuchia, A. (2022). Predictors of Becoming not in Education, Employment or Training: A Dynamic Comparison of the Direct and Indirect Determinants. *Journal of the Royal Statistical Society: Series A*, 185, s. 485- 514. <https://doi.org/10.1111/rssa.12961>
- Grønmo, S. (2016). *Samfunnsvitenskapelige metoder* (2. utg. utg.). Bergen: Fagbokforl.
- Holliman, A., Schoon, I., Hurry, J. & Waldeck, D. (2023). Understanding and Reducing NEET: Perspectives of Schoolteachers and Career Advice Service Providers. *Youth*, 3(2), 579-595. <https://doi.org/10.3390/youth3020039>
- Kljakovic, M., Kelly, A. & Richardson, A. (2021). School refusal and isolation: The perspectives of five adolescent school refusers in London, UK. *Clin Child Psychol Psychiatry*, 26(4), 1089-1101. <https://doi.org/10.1177/13591045211025782>
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Larsen Sætre, O. C., Keles, S. & Idsøe, T. (2024). Association between Intention to Quit School and Youth Depression: A Cluster Randomized Controlled Trial of the Effects of a Group CBT Course.
- Lund, G. E., Fisker, T. B. & Hansen, H. R. (2024). Deltagelses(u)muligheter og skolefravær. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 8(2-3), 7-22. <https://doi.org/10.18261/nost.8.2-3.2>
- Moher, D., Liberati, A., Tetzlaff, J. & Altman, D. G. (2009). Reprint—Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses: The PRISMA Statement. *Phys Ther*, 89(9), 873-880. <https://doi.org/10.1093/ptj/89.9.873>
- Määttä, M., Toiviainen, S. & Aaltonen, S. (2024). Participatory Support for NEET Young People: A Case Study of a Finnish Educational Project. *Journal of Applied Youth Studies*, 7(1), 65-82. <https://doi.org/10.1007/s43151-024-00115-4>
- Norvell Gustavsson, I. & Jonsson, F. (2024). Exploring the experiences of NEET-situated young people within the context of the COVID-19 pandemic using resonance theory. *Journal of Applied Youth Studies*. <https://doi.org/10.1007/s43151-024-00119-0>
- Ottosen, K. O., Goll, C. B., Wynn, R. & Sørlie, T. (2023). 'Days of Frustration': A Qualitative Study of Adolescents' Thoughts and Experiences of Schooling after Early Dropout. *Behavioral sciences*, 13(11), 894. <https://doi.org/10.3390/bs13110894>

- Schmid, E. (2021). Alle sammen støtter hverandre og hjelper hverandre hvis vi trenger motivasjon»: et elevperspektiv på læring og relasjoner i flerkulturelle videregående skoler med lave inntakskrav. *“Everyone supports and helps each other when we need motivation” : a student perspective on learning and relations in multi-ethnic upper secondary schools with low admission requirements*, 2(1), 44-60. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-8162-2021-01-03>
- Senge, P. M. (2006). *The fifth discipline : the art and practice of the learning organization* ([Rev. and updated]. utg.). New York: Currency/Doubleday.
- Sommer, M. (2021). Støtte som mulighet til unge med psykiske helseproblemer. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 18(4), 331-342. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-3010-2021-04-03>
- Stoll, L. & Kools, M. (2017). The school as a learning organisation: a review revisiting and extending a timely concept. *Journal of professional capital and community*, 2(1), 2-17. <https://doi.org/10.1108/JPCC-09-2016-0022>
- Szpakowicz, D. (2023). Problematising engagement with technologies in transitions of young people identified as 'Not in Education, Employment or Training' (NEET) in Scotland. *Journal of youth studies*, 26(9), 1200-1218. <https://doi.org/10.1080/13676261.2022.2080538>
- Thøgersen, M. (2024). Integration and differentiation in collaboration between services for youth not in employment, education, or training (NEET). *European journal of social work*, 1-14. <https://doi.org/10.1080/13691457.2024.2306378>

Vedlegg

Vedlegg 1: Oversikt over artiklene som inngår i den litteraturgjennomgangen

Forfatter/utgivelsesår	Tittel	Kontekst
Dinesen, Blix & Gramstad (2023)	Professional strategies in upper secondary school dropout management among youth in the Sami areas of Norway: a focus group study.	Lærere, rådgivere, sykepleiere og rådgivere i de samiske områdene i Nord-Norge.
Gladwell, Popli & Tsuchia (2022)	Predictors of Becoming not in Education, Employment or Training: A Dynamic Comparison of the Direct and Indirect Determinants.	Ungdommer i videregående opplæring i Storbritannia.
Holliman, Schoon, Hurry & Waldeck (2023)	Understanding and Reducing NEET: Perspectives of Schoolteachers and Career Advice Service Providers.	Lærere og karriererådgivere i Storbritannia.
Kljakovic, Kelly, & Richardson (2021).	School refusal and isolation: The perspectives of five adolescent school refusers in London, UK.	Ungdommer i videregående opplæring i Storbritannia.
Larsen Sætre, Keles & Idsøe (2024).	Association between Intention to Quit School and Youth Depression: A Cluster Randomized Controlled Trial of the Effects of a Group CBT Course	Ungdommer i videregående opplæring i Norge.
Lund, Fisker, & Hansen (2024).	Deltagelses(u)muligheter og skolefravær.	Ungdommer i videregående opplæring Danmark.
Määttä, Toiviainen, & Aaltonen (2024).	Participatory Support for NEET Young People: A Case Study of a Finnish Educational Project.	Ungdommer utenfor opplæring og arbeid i Finland.
Norvell Gustavsson & Jonsson (2024).	Exploring the experiences of NEET-situated young people within the context of the COVID-19 pandemic using resonance theory.	Ungdommer utenfor opplæring og arbeid i Sverige.
Ottosen, Goll, Wynn & Sørleie (2023).	'Days of Frustration': A Qualitative Study of Adolescents' Thoughts and Experiences of Schooling after Early Dropout.	Ungdommer utenfor opplæring og arbeid i Norge.
Schmid (2021).	Alle sammen støtter hverandre og hjelper hverandre hvis vi trenger motivasjon»: et elevperspektiv på læring og relasjoner i flerkulturelle videregående skoler med lave inntakskrav.	Ungdommer i videregående opplæring.
Sommer, M. (2021).	Støtte som mulighet til unge med psykiske helseproblemer.	Ungdommer helt eller delvis utenfor opplæring og arbeid og helt og fagpersoner fra ulike tjenester.
Szpakowicz (2023).	Problematising engagement with technologies in transitions of young people identified as 'Not in Education, Employment or Training' (NEET) in Scotland.	Ungdommer utenfor opplæring og arbeid i Skottland.

Vedlegg 2: Oversikt over publikasjoner, land, tiltaksutforming og måling av effekt.

Forfatter	Land	Tiltaksutforming rettet mot individ, gruppe, skole og/eller omgivelser	Målt effekt
Kljakovic m.fl. (2021)	Storbritannia	Individ	Nei
Norvel Gustavsson& Jonsson (2024)	Sverige	Individ	Nei
Larsen Sætre mfl. (2024)	Norge	Individ (kognitiv atferdsterapi)	Ja
Lund mfl. (2024)	Danmark	Individ- skole	Nei
Schmid (2021)	Norge	Individ – skole	Nei
Gladwell mfl. (2022)	Storbritannia	Individ– skole-omgivelser	Nei
Määttä mfl. (2024)	Finland	Individ – omgivelser	Nei
Sommer (2021)	Norge	Individ– omgivelser	Nei
Szpakowicz (2022)	Skottland	Individ – omgivelser	Nei
Holliman mfl. (2023)	Storbritannia	Individ - skole	Nei
Ottosen mfl. (2023)	Norge	Individ -omgivelser	Nei
Thøgersen (2024)	Norge	Samhandling mellom tjenester	Nei

Vedlegg 3: Informasjon om forskningsprosjektet- ungdom

Vil du delta i forskningsprosjektet «Utenforskap- en studie av forebygging av utenforskap i videregående opplæring og kartlegging av tiltak for unge i alderen 15-24 år utenfor utdanning og arbeid i Vestfold fylke»?

Formålet med prosjektet

Dette er et spørsmål til deg om du vil delta i et forskningsprosjekt. Prosjektet skal blant annet undersøke hvordan videregående skoler jobber for å forebygge utenforskap for unge i videregående opplæring.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får denne forespørselen fordi du er ungdom mellom 15-24 år i videregående opplæring i Vestfold fylkeskommune.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Vestfold fylkeskommune er ansvarlig for personopplysningene som behandles i prosjektet og Liv Marit Hansen, direktør for Opplæring og tannhelse, er eier av studien.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å be om å få dine opplysninger slettet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Innsamling av data vil foregå ved bruk av gruppeintervju. Temaet for samtalen under intervjuet er forebygging av utenforskap – og hvordan skoler kan arbeide for å styrke elevenes trivsel og læring .

Gruppeintervjuene vil bli tatt opp ved hjelp av digital diktafon. Det skal ikke registreres sensitive personopplysninger.

Kort om personvern

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler personopplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Du kan lese mer om personvern på neste side.

Med vennlig hilsen

Liv Marit Hansen
Direktør for Opplæring og tannhelse
prosjekteier

Anne Gry Fadum Carlsen
Rådgiver Opplæring og tannhelse
prosjektleder

Personvern

Utdypende om personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vestfold fylkeskommune, ved prosjektgruppen, vil ha tilgang til personopplysningene som samles inn. For å sikre at ingen uvedkommende får tilgang til personopplysningene vil vi erstatte navn med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data. Deltakere i prosjektet vil ikke kunne gjenkjennes i publikasjon.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysningene om deg fordi forskningsprosjektet er vurdert å være i allmennhetens interesse.

På oppdrag fra Vestfold fylkeskommune har personverntjenestene ved Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør, vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til å protestere, be om innsyn, og til retting og sletting av opplysninger vi behandler om deg. Vi vil svare deg innen en måned.

Hvis vi mener at du ikke kan identifiseres osv. vil vi oppgi hvilke fakta avgjørelsen bygger på og hvilke vurderinger vi har gjort. Du har også rett til å klage til Datatilsynet om hvordan vi behandler dine opplysninger.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes 01.januar 2025. Opplysningene vil da slettes.

Spørsmål

Hvis du har spørsmål eller vil utøve dine rettigheter, ta kontakt med:

- Anne Gry Fadum Carlsen, rådgiver Vestfold fylkeskommune,
anne.gry.carlsen@vestfoldfylke.no/telefon 92 04 50 43
- Hallgeir H. Henriksen, personvernombud Vestfold fylkeskommune
hallgeir.henriksen@vestfoldfylke.no

Hvis du har spørsmål knyttet til Sikts vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt på epost: personverntjenester@sikt.no, eller på telefon: 73 98 40 40.

Informasjon om forskningsprosjektet- medarbeider

Vil du delta i forskningsprosjektet «Utenforskap- en studie av forebygging av utenforskap i videregående opplæring og kartlegging av tiltak for unge i alderen 15-24 år utenfor utdanning og arbeid i Vestfold fylke»?

Formålet med prosjektet

Dette er et spørsmål til deg om du vil delta i et forskningsprosjekt. Prosjektets formål er å undersøke hvordan videregående skoler jobber for å forebygge utenforskap for unge i videregående opplæring, samt kartlegge hvilke tiltak som er iverksatt for unge i alderen 15-24 år som er utenfor utdanning og arbeid i Vestfold fylke. Det er utarbeidet følgende forskningsspørsmål:

- Hvordan jobber videregående skoler og andre virksomheter i fylkeskommunen for å forebygge utenforskap?
- Hvilke tiltak er iverksatt for unge i alderen 15-24 år som står utenfor utdanning og arbeid i Vestfold fylke?

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får denne forespørselen fordi du er medarbeider i videregående opplæring i Vestfold fylkeskommune og til daglig arbeider med ungdom i studiens målgruppe.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Vestfold fylkeskommune er ansvarlig for personopplysningene som behandles i prosjektet og Liv Marit Hansen, direktør Opplæring og tannhelse, er leder av studien.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å be om å få dine opplysninger slettet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Innsamling av data vil foregå ved bruk av gruppeintervju. Temaet for gruppeintervjuet er forebygging av utenforskap – skolens arbeid for å styrke elevenes trivsel og læring. Gruppeintervjuene vil bli tatt opp ved hjelp av digital diktafon. Det skal ikke registreres sensitive personopplysninger.

Kort om personvern

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler personopplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Du kan lese mer om personvern på neste side.

Med vennlig hilsen

Liv Marit Hansen
Direktør for Opplæring og tannhelse
prosjekteier

Anne Gry Fadum Carlsen
Rådgiver Opplæring og tannhelse
prosjektleder

Personvern

Utdypende om personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vestfold fylkeskommune, ved prosjektgruppen, vil ha tilgang til personopplysningene som samles inn. For å sikre at ingen uvedkommende får tilgang til personopplysningene vil vi erstatte navn med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data. Deltakere i prosjektet vil ikke kunne gjenkjennes i publikasjon.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysningene om deg fordi forskningsprosjektet er vurdert å være i allmennhetens interesse.

På oppdrag fra Vestfold fylkeskommune har personverntjenestene ved Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør, vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til å protestere, be om innsyn, og til retting og sletting av opplysninger vi behandler om deg. Vi vil svare deg innen en måned.

Hvis vi mener at du ikke kan identifiseres osv. vil vi oppgi hvilke fakta avgjørelsen bygger på og hvilke vurderinger vi har gjort. Du har også rett til å klage til Datatilsynet om hvordan vi behandler dine opplysninger.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes 01.januar 2025. Opplysningene vil da slettes.

Spørsmål

Hvis du har spørsmål eller vil utøve dine rettigheter, ta kontakt med:

- Anne Gry Fadum Carlsen, rådgiver Vestfold fylkeskommune,
anne.gry.carlsen@vestfoldfylke.no/telefon 92 04 50 43
- Hallgeir H. Henriksen, personvernombud Vestfold fylkeskommune
hallgeir.henriksen@vestfoldfylke.no

Hvis du har spørsmål knyttet til Sikts vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt på epost: personverntjenester@sikt.no, eller på telefon: 73 98 40 40.

Vedlegg 3: Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Utenforskap- en studie av forebygging av utenforskap i videregående opplæring og kartlegging av tiltak for unge i alderen 15-24 år utenfor utdanning og arbeid i Vestfold fylke» og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

☐ å delta i gruppeintervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 4: Intervjuguide

Medarbeidere:

Informasjon om studien

- a) Bakgrunn og formål
- b) Informasjon om hva fokusgruppeintervjuet skal brukes til
- c) Taushetsplikt og anonymitet
- d) Informasjon om opptak og samtykke til opptak

Tema 1: Læringsmiljø

Hva mener du er viktig for at elever skal oppleve klasserommet og skolen som trygg, og et godt sted å være?

Aktuelle oppfølgingsspørsmål:

- Hva er de viktigste handlingene for at elevene skal oppleve klasserommet og skolen som trygg?
- Hvordan arbeider skolen og den enkelte lærer med å lage trygge rammer og signalisere positive forventninger til elevene?
- Er det noen deler av skolenes praksis som motvirker et godt, trygt og inkluderende læringsmiljø?
- Hvilke læringsarenaer og aktiviteter legger godt til rette for både faglig og sosial utvikling ved skolen?
- Hvordan arbeider skolen med elevmedvirkning?
- Hvordan tar lærere i bruk elevenes innspill i det daglige arbeidet i klasserommet?
- Hvordan øke elevenes grad av elevmedvirkning i det sosiale arbeidet i klasserommet?
- Hvordan legge til rette for at elever er ressurser for hverandre?

Tema 2: Inkludering og tilhørighet

Hva kjennetegner klasserom hvor alle elever er inkludert og opplever tilhørighet?

Aktuelle oppfølgingsspørsmål:

- Hvordan praktiseres dette i det enkelte klasserom?
- Hvordan legge til rette for et læringsmiljø som fremmer sosial læring, fellesskap og vennskap?
- Hva betyr vennskap og grupper for sosial inkludering?
- Hvordan legger skolen til rette for at elever blir kjent med hverandre og med voksne?
- Hvilke perspektiver på klasseledelse er viktigst for skolen i praksis (struktur, kultur og/eller læringsperspektivet)?
- Hvilke utfordringer møter skolen når de skal legge til rette for en inkluderende praksis?

Tema 3: Læring

Hvordan arbeider skolen med å fremme faglig og sosial mestring?

Aktuelle oppfølgingsspørsmål:

- Hvordan arbeider skolen for å opprettholde en motivasjon for å lære og at opplæringen oppleves meningsfylt, relevant, meningsfylt og praktisk?
- Hvordan legger skolen til rette for å gi alle en reell mulighet til å delta i det faglige fellesskapet i klassen?
- Hvilken støttefunksjon kan lærer ha for elevene i læringsarbeidet?
- Hvilken betydning har elevenes, læreres og foresattes forventninger til læring?

Tema 4: Samarbeid

Hvilke samarbeidspartnere har skolen knyttet til å forebygge utenforskap?

Aktuelle oppfølgingsspørsmål:

- Hvordan unngå at unge blir kasteballer i systemet?
- Hvordan legger skolen til rette for samarbeid med elevens foresatte?

Tema 5: Kompetanse

Hvilken kompetanse er viktig for å jobbe systematisk og helhetlig for en inkluderende praksis?

Aktuelle oppfølgingsspørsmål

- Hvilke tanker har du/dere til viktigheten av andre yrkesgrupper i skolen?

Tema 6: Avloggingsprosessen

Hvordan arbeider skolen med elever som står i fare for eller har valgt å avslutte videregående opplæring?

Aktuelle oppfølgingsspørsmål:

- Hvordan arbeider skolen med elever som er i ferd med å avslutte videregående opplæring?
- Når kobler skolen seg av og overlater ansvaret til andre instanser (som f.eks. Oppfølgingstjenesten)?

Ungdommer

Informasjon om studien

- a) Bakgrunn og formål
- b) Informasjon om hva fokusgruppeintervjuet skal brukes til
- c) Taushetsplikt og anonymitet
- d) Informasjon om opptak og samtykke til opptak

Tema 1: Læringsmiljø

Hva er viktig for at elever skal oppleve klasserommet og skolen som trygg, og et godt sted å være?

Aktuelle oppfølgingsspørsmål:

- Hvordan arbeider lærere for å lage trygge rammer og signalisere positive forventninger?
- Hvilke aktiviteter legger godt til rette for både faglig og sosial utvikling?
- Er det noen aktiviteter og arbeidsmåter som motvirker et godt, trygt og inkluderende læringsmiljø?
- Hvordan arbeider klassen med elevmedvirkning? Hvordan tar lærere i bruk elevenes innspill? Hvordan kan lærere øke elevenes grad av elevmedvirkning?
- Hvordan kan elever være en ressurs for hverandre?

Tema 2: Inkludering og tilhørighet

Hva kjennetegner klasserom hvor alle elever er inkludert og opplever tilhørighet?

Aktuelle oppfølgingsspørsmål:

- Hvordan praktiseres dette i det enkelte klasserom?
- Hva betyr vennskap og grupper for sosial inkludering?
- Hvordan legger skolen til rette for at elever blir kjent med hverandre og med voksne?
- Hvilke utfordringer kan «skolen» møte når de skal legge til rette for en inkluderende praksis?

Tema 3: Læring

Hvordan arbeider lærere med å fremme faglig og sosial mestring?

Aktuelle oppfølgingsspørsmål (knyttet til praksis i klasserommet)

- Hvordan kan lærere opprettholde elevenes motivasjon for læring og gjøre opplæringen meningsfylt, relevant, meningsfylt og praktisk?
- Hvordan legge til rette for å gi alle en reell mulighet til å delta i det faglige fellesskapet i klassen?
- Hvilken støttefunksjon kan lærer ha for elevenes læringsarbeid?
- Hvilken betydning har dine, læreres og foresattes forventninger til læring?

Tema 4: Samarbeid

Hvordan kan vi unngå at unge blir kasteballer i systemet når noe oppleves som vanskelig?

Tema 5: Avloggingsprosessen

Kjenner du til hvordan skolen arbeider med elever som står i fare for eller har valgt å avslutte videregående opplæring?

Aktuelle oppfølgingsspørsmål:

- Hvordan kan lærere/skolen balansere kravet om å iverksette tiltak for å endre (uønsket) atferd og kravet om å respektere de unges selvbestemmelse?

Vedlegg 5: Elektronisk spørreundersøkelse

Undersøkelse av tiltak for unge i alderen 15-24 år utenfor utdanning og arbeid

Vestfold er et av fylkene i Norge med høyest registrert andel unge utenfor utdanning og arbeid. Både offentlige, private og frivillige organisasjoner har iverksatt tiltak for å inkludere flere unge og redusere utenforskapet.

Vestfold fylkeskommune ønsker å kartlegge tiltak som er rettet mot unge i alderen 15-24 år utenfor utdanning og arbeid i fylket. Kartleggingen skal gi oversikt over hvilke tiltak som finnes, hvem som har ansvaret for tiltaket og hva som er formålet. Kunnskapsgrunnlaget skal inngå som et ledd i en kontinuerlig utvikling og forbedring av fylkeskommunens arbeid for å redusere utenforskap.

Du har fått denne undersøkelsen fordi vi håper du kan hjelpe oss med å få oversikt. Det er frivillig å delta. Resultatet blir offentliggjort på fylkeskommunens nettside. Spørreundersøkelsen tar ca. 10 minutter å besvare.

Kjenner du til personer som sitter med ansvar for et tiltak rettet mot målgruppen? Send gjerne lenken til spørreundersøkelsen videre til dem!

Undersøkelsen avsluttes den 6. september 2024.

Innsamling av data i denne studien er godkjent av SIKT (Kunnskapssektorens tjenesteleverandør). Vestfold fylkeskommune kan ikke bruke de innsamlede data til andre formål.

Har du spørsmål er det bare å ta kontakt med Anne Gry Fadum Carlsen, prosjektleder, mobil 92 04 50 43 eller e-post anne.gry.carlsen@vestfoldfylke.no.

1. Jobber du med tiltak rettet mot unge i alderen 15 til 24 år som står utenfor utdanning og arbeid i Vestfold? *

- ☐ Ja
- ☐ Nei

2. Hva er tiltakets navn og hvem finansier tiltaket? *

Jobber du med flere tiltak, ber vi deg om å utfylle **ett** spørreskjema pr. tiltak.

Skriv inn svaret

3. Hva er formålet med tiltaket? *

Hva skal tiltaket oppnå for den unge? Sett gjerne flere kryss.

- ☐ Å styrke den unges skolefaglige kvalifikasjoner
- ☐ Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier
- ☐ Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner
- ☐ Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet
- ☐ Annet

4. Hva er aldersgruppen for de unge som deltar? *

- ☐ 15-19 år
- ☐ 19-24 år

5. Hvor lenge varer tiltaket for de unge? *

- ☐ under 6 måneder
- ☐ 6- 12 måneder
- ☐ 12- 18 måneder
- ☐ 18-24 måneder
- ☐ mer enn 2 år

6. Hvilke **sosiale** aktiviteter inneholder tiltaket for de unge?

Gi en **kort** beskrivelse av aktivitetene. Maks 100 ord.

Skriv inn svaret

7. Hvilke **faglige** aktiviteter inneholder tiltaket for de unge?

Gi en **kort** beskrivelse av aktivitetene. Maks 100 ord.

Skriv inn svaret

8. Har tiltakets effekt blitt evaluert?

- ☐ Ja, av interne aktører
- ☐ Ja, av eksterne aktører
- ☐ Nei

9. Samarbeider dere med andre aktører i dette tiltaket?

Hvis ja, vennligst skriv navnet på aktøren. Bruk en linje for hver aktør.

Skriv inn svaret

10. Kjenner du til andre tiltak for unge i alderen 15 - 24 år utenfor utdanning og arbeid? *

Vennligst skriv navn på tiltaket. Bruk en linje for hvert tiltak. Husk at tiltaket må være rettet mot unge i alderen 15 til 24 år.

Skriv inn svaret

11. Takk for dine innspill!

Har du andre kommentar eller innspill til arbeidet for å forebygge utenforskap?

Skriv inn svaret

Vedlegg 6: Oversikt over iverksatte tiltak for unge i Vestfold fylke²

Tiltak	Eier	Alder	Formål
Aktiv i Horten	Horten Frivillighetssentral	19-24 år	- Annet
Aktivitetstilbud	Vestfold fylkeskommune, Oppfølgingstjenesten	15-19 år 19-24 år	- Å styrke den unges skolefaglige kvalifikasjoner - Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier - Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet
Alternativ opplæringsarena for ungdom med store psykiske vansker	Oppgis ikke	15-19 år 19-24 år	- Å styrke den unges skolefaglige kvalifikasjoner - Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier - Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet
Arbeidspraksis	Vestfold fylkeskommune, Oppfølgingstjenesten	15-19 år 19-24 år	- Å styrke den unges skolefaglige kvalifikasjoner - Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier - Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet
Brobygger'n	Tønsberg kommune og Foreningen for helhetlig ruspolitikk	19-24 år	- Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner
BRUA	NAV i Vestfold og Telemark, Vestfold fylkeskommune og Telemark fylkeskommune	19-24 år	- Å styrke den unges skolefaglige kvalifikasjoner - Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier - Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet
Bygg Sammen	NewUse, Sandefjord	15-19 år 19-24 år	- Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet
DRIVhuset	NAV Tønsberg	15-19 år 19-24 år	- Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet
Elev- og lærlingombud	Vestfold fylkeskommune	15-19 år 19-24 år	- Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet - Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier - Annet
Fagbrev i sikte	NAV LARVIK	15-19 år 19-24 år	- Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet
Fellesverket	Vestfold Røde kors, Sandefjord	15-19 år 19-24 år	- Å styrke den unges skolefaglige kvalifikasjoner - Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial - Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet - Annet
FLYT	Tønsberg kommune og Kronprinsparets Fond	15-19 år	- Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier - Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner
Forandringshuset	KFUK- KFUM, Sandefjord	15-19 år 19-24 år	- Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner

² Oversikten er utarbeidet på bakgrunn av respondentenes beskrivelser av de registrerte tiltak. Vi tar forbehold for feil og mangler.

Fundament	Vestfold fylkeskommune	15-19 år	- Å styrke den unges skolefaglige kvalifikasjoner - Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier - Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner
Færder fritidskasse	Færder kommune og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet	15-19 år 19-24 år	- Annet
Færderhuset	Færder kommune	15 til 19 år	- Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Annet
Hengetid	Vestfold fylkeskommune, Oppfølgingstjenesten i Sandefjord og KFUK-KFUM	15-19 år 19-24 år	- Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner
Heyerdahl arbeids- og karrieresenter	Vestfold fylkeskommune v/Thor Heyerdahl videregående skole og oppfølgingstjenesten, NAV og Larvik kommune.	15-19 år	- Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet - Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier - Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner
Individuell oppfølging og veiledning	Vestfold fylkeskommune, Oppfølgingstjenesten	15-19 år 19-24 år	- Å styrke den unges skolefaglige kvalifikasjoner - Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier - Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet
Innsøk til tiltaksarrangører	Kommune og stat	15-19 år 19-24 år	- Å styrke den unges skolefaglige kvalifikasjoner - Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier - Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet
Jobbklubb	NAV og JobLearn	15-19 år 19-24 år	- Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet - Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier
Kafe no 8. (ungdomskafe)	Tønsberg kommune	15-19 r 19-24 år	- Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet
Larvik læringkontor	Larvik kommune	15-19 år 19-24 år	- Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier - Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet
Lederkurs for ungdom	Vestfold og Telemark idrettskrets	15-19 år 19-24 år	- Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier - Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Annet
Lærlingeprogrammet	Vestfold fylkeskommune v/Thor Heyerdahl videregående skole og Oppfølgingstjenesten, iFokus, NAV Larvik	15-19 år 19-24 år	- Å styrke den unges skolefaglige kvalifikasjoner - Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier - Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet
Mulighetshuset	Sandefjord kommune og NAV Sandefjord.	19-24 år	- Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier - Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet
Nav - der de unge er	NAV Sandefjord ung	15-19 år	- Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier - Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet

			- Annet
Nav på hjul	NAV	19-24 år	- Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet - Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Annet
Nettverk for unge ledere	Vestfold og Telemark idrettskrets	15-19 år 19-24 år	- Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier - Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Annet
Oppfølging Ungdomsgaranti	Oppgis ikke	15-19 år 19-24 år	- Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier - Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet
Oppfølgingstjenesten avd. Horten	Vestfold fylkeskommune	15-19 år 19-24 år	- Å styrke den unges skolefaglige kvalifikasjoner - Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier - Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet
Oppfølgingstjenesten avd. Larvik	Vestfold fylkeskommune	15-19 år 19-24 år	- Å styrke den unges skolefaglige kvalifikasjoner - Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier - Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet
Oppfølgingstjenesten avd. Sandefjord	Vestfold fylkeskommune	15-19 år 19-24 år	- Å styrke den unges skolefaglige kvalifikasjoner - Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier - Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet
Oppfølgingstjenesten avd. Tønsberg	Vestfold fylkeskommune	15-19 år 19-24 år	- Å styrke den unges skolefaglige kvalifikasjoner - Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier - Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet
Opplæring i fag	Vestfold fylkeskommune, Oppfølgingstjenesten	15-19 år 19-24 år	- Å styrke den unges skolefaglige kvalifikasjoner - Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier
Opplæring innenfor Kriminalomsorgen	Vestfold fylkeskommune, Færder videregående skole	15-19 år 19-24 år	- Å styrke den unges skolefaglige kvalifikasjoner - Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier - Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet
Overgangsprosjekter	Vestfold fylkeskommune, Oppfølgingstjenesten, NAV og/eller Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet	15-19 år	- Å styrke den unges skolefaglige kvalifikasjoner - Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier - Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet
Røde kors	Røde kors	15-19 år	- Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Annet
Sliperiet kulturverksted	Larvik kommune	15-19 år	- Å styrke den unges skolefaglige kvalifikasjoner - Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet - Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier

STL	Vestfold fylkeskommune, Sandefjord videregående skole	15-19 år 19-24 år	- Å styrke den unges skolefaglige kvalifikasjoner - Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier - Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Annet
Tiltaket er en egen stilling finansiert av kommunen	Oppgis ikke	15-19 år	- Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet - Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier - Å styrke den unges skolefaglige kvalifikasjoner
Tiltaket har ikke noe navn, er en del av vanlig drift	Oppgis ikke	15-19 år 19-24 år	- Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet - Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier - Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner
Tjeneste for psykisk helse og rus	Oppgis ikke	19-24 år	- Annet
Ung Arena +	Tønsberg kommune og Sykehuset i Vestfold	15-19 år 19-24 år	- Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Annet
Ung Arena Larvik	Larvik kommune	15-19 år 19-24 år	- Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet - Annet
Ung Los (los og utekontakt)	Tønsberg kommune, Oppsøkende og oppfølgende tjeneste ved virksomhet Ung	15-19 år 19-24 år	- Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier - Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Annet
Unge i jobb (Ung i Tønsberg)	Tønsberg kommune	15-19 år 19-24 år	- Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet - Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier
Våre unge	Larvik kommune	15-24 år 19-24 år	- Å styrke den unges skolefaglige kvalifikasjoner - Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier - Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet - Annet
Windjammer	Stiftelsen Christian Radich. I samarbeid Vestfold fylkeskommune, Oppfølgningstjenesten	15-19 år 19-24 år	- Å styrke den unges skolefaglige kvalifikasjoner - Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier - Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet
#minførstesommerjobb	Tønsberg kommune	(15-16 år)	- Å styrke den unges oppfatninger av eget læringspotensial og finne mulige karriereveier - Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet - Annet
#minførstesommerjobb	Oppgis ikke	Oppgis ikke	- Å styrke den unges deltagelse i arbeidsmarkedet
13-20	Den norske kirke	(13-20 år)	- Å styrke den unges sosiale ferdigheter og relasjoner - Annet